

Reg. Nr.:

Reg. Data:

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINĖS TEISĖS IR CIVILINIO PROCESO KATEDRA

Neakivaizdinio skyriaus (4 metų)

IV kurso 3 grupės

Studento Alberto Kontrimo

Magistro darbas

***Draudimo išmoka dėl neturtinės žalos: teorinės ir praktinės
problemos***

Legal regulations of non-pecuniary damage: theory and practice

Darbo vadovas: **Lekt.dr. Tomas Kontautas**

Darbas įvertinamas:

Vilnius

2009

Turinys

<u>Sutrumpinimų reikšmė</u>	3 p.
<u>1. Įžanga</u>	4 p.
<u>2. Neturtinė žala</u>	
<u>2.1. Požiūrio į neturtinės žalos atlyginimą istorinė raida</u>	7 p.
<u>2.2. Požiūrio į neturtinės žalos atlyginimą istorinė raida Lietuvoje</u>	9 p.
<u>2.3. Neturtinės žalos atlyginimo funkcijos</u>	11 p.
<u>2.4. Neturtinės žalos nustatymo kriterijai</u>	14 p.
<u>3. Draudimas ir jo esmė</u>	19 p.
<u>3.1. Draudimo sumos ir kokią žalą dengiama. Neturtinės žalos išskyrimas draudimo sutartyje.</u>	23 p.
<u>3.2. Draudimo išmokos dėl neturtinės žalos: teorinės ir praktinės problemos</u>	32 p.
<u>4. Darbo išvados</u>	45 p.
<u>Summary</u>	47 p.
<u>Priedas duomenų lentelė Nr. 1</u>	49 p.
<u>Šaltiniai ir literatūra</u>	50 p.

Sutrumpinimai

KT – Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas;

ES – Europos Sąjunga;

CK – Civilinis kodeksas;

BK – Baudžiamasis kodeksas

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis teismas;

LAp – Lietuvos Apeliacinis Teismas;

BPK – Baudžiamojo proceso kodeksas;

CPK – Civilinio proceso kodeksas;

DK – Darbo kodeksas

1. Įžanga

Vertinant šiuolaikines neturtinės žalos atlyginimo tendencijas Europoje, o tuo pačiu ir Lietuvoje, galime matyti, kad vis dažniau teismų praktikoje yra įvertinama ir priteisiama ne tik turtinė, bet ir neturtinė žala asmeniui, patyrusiam tokią žalą.

Šiuolaikinės neturtinės žalos atlyginimo, kaip civilinių teisių gynimo būdo ir civilinės atsakomybės rūšies, koncepcijos plėtra nulemta demokratinės visuomenės raidos ir teisinės valstybės idėjos, kuri numato būtinybę tinkamai ir veiksmingai ginti bei saugoti žmogaus teises ir laisves. Visavertį žmogaus gyvenimą lemiančių ir užtikrinančių neturtinių teisių ir neturtinių vertybių (teisės į gyvybę, laisvę ir asmens neliečiamybę, laisvės pasirinkti gyvenamąją vietą, teisės į privatų gyvenimą, minties, sąžinės ir religijos laisvės ir kt.) įtvirtinimas nacionaliniu lygiu daugelio Europos ir kitų valstybių konstitucijose ir tarptautiniuose dokumentuose, prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių apsaugos koncepcijos raida nacionalinių ir tarptautinių teismų praktikoje ir teisės doktrinoje numato pareigą valstybei ir įstatymų leidėjui užtikrinti tinkamą jų įgyvendinimą, numatyti realias ir veiksmingas jų gynimo priemones ir apsaugą.

Konstitucinė žmogaus teisių ir laisvių apsauga ir būtinybės atlyginti asmeniui padarytą žalą, kaip vienos iš esminių žmogaus teisių ir laisvių apsaugos garantijų, konstitucinis įtvirtinimas lemia, kad neturtinės žalos atlyginimo, ankščiau daugelyje Europos šalių, įskaitant ir Lietuvą, suprantamo kaip išimtinio teisių gynimo būdo, taikymo sritis plečiasi, ir neturtinės žalos atlyginimas, kaip veiksmingas teisių gynimo būdas, taikomas ne tik deliktų teisėje, bet ir sutartinės atsakomybės atvejais.¹

Šiame darbe nagrinėsime teorines ir praktines problemas, kurios atsiranda, kai neturtinė žala padaroma draudiminio įvykio metu ir turėtų būti pilnai ar iš dalies atlyginama draudimo įmonės. Ši tema aktuali tuo, kad plečiantis draudimo įmonių veiklai, atsirandant vis daugiau privalomojo draudimo rūšių, dėl to, iš kitos

¹ Europos Teisingumo Teismo 2002 m. kovo 12 d. sprendimas byloje *Smone Leitner v. TUI Deutschland GmbH Co. KG* (Nr. c-168/00). Šioje byloje Teismas, aiškindamas ET 1990 m. birželio 13 d. direktyvos 90/314/EEB nuostatas, pažymėjo, kad nors priteistinos neturtinės žalos, pažeidus turizmo paslaugų sutartį, dydis įstatymu gali būti protingai ribojamas, tačiau neturtinė žala turi būti priteisiama ne tik už sveikatos sužalojimą, nevykdant ar netinkamai vykdant sutartinius įsipareigojimus, bet ir praradus galimybę atostogauti (angl. loss of enjoyment of the holidays). Solveiga Cirtautienė. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas. Justitia, Vilnius 2008

pusės visuomenei intensyviai vykdant ekonominę veiklą, atsitinka vis daugiau draudiminių įvykių, kuriuose nuostolius padengti turi draudimo įmonės, savaime suprantama, kad tai kelia nemažai problemų, nes visos draudimo sritys yra pakankamai naujos ir yra nedaug praktikos susijusios su tokių išmokų priteisimu, be to, pats neturtinės žalos įvertinimas ir jos priteisimas Lietuvos teismų sistemoje nėra nusistovėjęs ir sistemiškai aiškiai suformuluotas. Atsiranda daug neturtinės žalos įvertinimo sunkumų, nes tokia žala sunkiai pamatuojama, nes neturtinė žala, tai tokie praradimai, kurie negali būti įvertinti pinigais, galime kalbėti tik apie galimą kompensaciją. Be to, dauguma draudimo įmonių linkę vertinti savo draudimo paslaugas kaip turto draudimą ir neturtinę žalą atlygina labai nenoriai, neatlygina visai arba atlygina nepakankamai, skiriasi civilinio draudimo sąlygos įvairiose veiklos srityse.

Taigi, iš vienos pusės plečiant Lietuvoje neturtinės žalos atlyginimo atvejų sąrašą ir didinant priteistinos neturtinės žalos dydžius, savaime suprantama, kad visuomenėje iškyla poreikis apsidrausti nuo galimų nuostolių, taip pat ir nuo nuostolių atlyginimo padarius žalą, kaip turtinę, taip ir neturtinę. Kaip žinia, tokia draudimo rūšis, tai civilinės atsakomybės draudimas. Gyvendami visuomenėje ir vykdydami veiklą, mes potencialiai galime savo veiksmais sukelti įvykį, kurio pasekoje kitam asmeniui gali atsirasti tiek turtinės, tiek neturtinės žalos, pavyzdžiui, vairuojant automobilį, atliekant kitą veiklą – gydytojui gydant pacientą ir t.t. Yra daug veiklos sričių, kur savo veiksmais asmenys gali padaryti didelės žalos, kaip turtinės taip ir neturtinės, dėl nepakankamo atidumo ar neapdairumo, kaip antai statinių projektuotojai, auditoriai, notarai, advokatai, antstoliai, gydytojai, ir kt.

Tam, kad tokios žalos atlyginimas nebutų nepakeliamai sunkus, egzistuoja mechanizmas, kaip apsisaugoti, t.y. civilinės atsakomybės draudimas.

Tokios veiklos srityse, kur turtinės ir neturtinės žalos rizika potencialiai aukšta ir žalos įvertinimo sumos pakankamai didelės, įstatymų leidėjas yra nustatęs privalomąjį civilinės atsakomybės draudimą. Lietuvoje kaip privalomojo civilinės atsakomybės draudimo pavyzdžius galime paminėti:

- a) transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomasis draudimas;
- b) advokatų profesinės civilinės atsakomybės privalomasis draudimas;
- c) antstolių profesinės civilinės atsakomybės privalomasis draudimas;
- d) audito įmonių profesinės civilinės atsakomybės privalomasis draudimas;

- e) draudimo tarpininkų profesinės civilinės atsakomybės privalomasis draudimas;
 - f) kelionių organizatorių privolių įvykdymo užtikrinimo privalomasis draudimas;
 - g) notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomasis draudimas;
 - h) pagrindinių tyrėjų ir biomedicininį tyrimų užsakovų profesinės civilinės atsakomybės privalomasis draudimas;
 - i) statybų rangovų profesinės civilinės atsakomybės privalomasis draudimas;
 - k) statinių projektuotojų profesinės civilinės atsakomybės privalomasis draudimas;
 - l) sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės už pacientams padarytą žalą privalomasis draudimas;²
- ir kt.

Toks privalomas civilinės atsakomybės draudimas, tai visuomenės stabilumo ir pasitikėjimo garantas, nes sudaro galimybę, iš vienos pusės, asmeniui padariusiam žalą lengviau ją atlyginti, iš kitos pusės, asmeniui kuriam padaryta žala didesnės garantijos, kad ta žala bus atlyginta pilna apimtimi.

Kita civilinės atsakomybės rūšis – savanoriškas draudimas. Asmenys gali drausti savo civilinę atsakomybę savo noru, sudarydami su draudimo bendrove sutartį savo iniciatyva.

Darbo tikslai:

1. Aiškiai apibrėžti neturtinės žalos esmę, jos funkcijas.
2. Neturtinės žalos dydžio nustatymo ir atlyginimo problemas. Galimos problemų sprendimo kryptys.
3. Civilinės atsakomybės draudimas, privalomojo civilinio atsakomybės draudimo rūšių panašumai ir skirtumai. Civilinės atsakomybės draudimo paskirtis.
4. Draudimo išmokų dėl neturtinės žalos teorinės ir praktinės problemos.

Darbe pagrįdė taikysime palyginamąjį ir analizės metodus, palyginsime draudimo išmokų dydžius dėl neturtinės žalos, kurie gali būti išmokami įvairių sričių civilinio draudimo draudiminių įvykių atvejais. Loginės analizės metodu spręsimė pagrindines teorines ir praktines problemas.

Nagrinęjant kai kuriuos tyrimo objektą sudarančius klausimus, naudosime ir kitus metodus, tokius kaip, istorinis, teologinis, sisteminis, šaltinio turinio analizės ir kt. Pavyzdžiui, istorinį metodą naudosime tam, kad atskleisti, kaip vystėsi neturtinės žalos institutas ir draudimas.

² <http://www.dbr.lt/teises-aktai> žiūrėta 2009 m. kovo 19 d.

Panagrinėsime draudimo rūšis, kurių išmokos turėtų padengti turtinę bei neturtinę žalą, kokio dydžio išmokos priteisiamos ir kokią sumą dengia draudimo įmonės, kokios teorinės bei praktinės problemos atsiranda ir kaip jas galime spręsti, atsižvelgdami į teismų praktiką, bei teisės normas. Ką šiuo klausimu sako teismų praktika ir kokios pagrindinės problemos atsiranda kai priteisiama neturtinė žala.

2. Neturtinė žala

2.1. Požiūrio į neturtinės žalos atlyginimą istorinė raida

Neturtinės žalos atlyginimą iš esmės skatina būtinybė kompensuoti neturtinę žalą, kurios įvertinti pinigais neįmanoma, nes ji padaroma piniginės išraiškos neturinčioms vertybėms. Taigi, neturtinės žalos atlyginimo, kaip civilinių teisių gynimo būdo, atsiradimą visų pirma lėmė neturtinių vertybių teisinės apsaugos poreikis. Neturtinių vertybių (pvz., sveikatos ar gyvybės) gynimas piniginais reikalavimais žinomas jau iš XII lentelių įstatymų, nustatančių fiksuoto dydžio baudas, padarius nesunkius kūno sužalojimus. Piniginiai reikalavimai vėliau transformavosi į romėnų teisės privatų baudinį ieškinį, žinomą, kaip *actio injuriarum* (piniginio reikalavimo ieškinys), ir nors romėnų teisė, daugelio jos tyrėjų nuomone, iš esmės nenumatė neturtinės žalos atlyginimo ir buvo sutelkusi dėmesį į turtinės žalos atlyginimą, vadovaujantis Gajaus digestuose įtvirtintu principu, kad neturtinė žala, kai nėra tinkamo kriterijaus, negali būti įvertinta pinigais, privatus baudinis ieškinys romėnų teisėje turėjo svarbią reikšmę ir didelę įtaką neturtinės žalos atlyginimo, kaip civilinių teisių gynimo būdo, kaitai. Romėnų teisėje taikytu baudiniu privačiu ieškiniu asmuo visų pirma buvo saugomas nuo visokios neteisėtos fizinės intervencijos, vėliau *actio injuriarum* pradėtas taikyti ir kitų asmenų teisių pažeidimo atvejais, pavyzdžiui, romėnų teisėje žinomi tokie privatūs deliktai: šmeižimas (lot. *convicium*), veiksmai prieš moters reputaciją (lot. *de atemptata pudicitia*); asmens garbę ir reputaciją žeminantis veiksmai (lot. *ne quid infamandi causa fiat*), svetimo vergo sumušimas ir kankinimas (lot. *servum aliejum verberare*) ir t.t. Esminis tokio ieškinio pagrindas – elgesys *contra bonos mores* ir žalą padariusio asmens siekis padaryti žalos. *Actio injuriarum* buvo

užtikrinta asmens neturtinių teisių apsauga ir pripažinta galimybė nukentėjusiam asmeniui prašyti piniginio atlyginimo už jo neturtinių teisių pažeidimą.³

Actio injuriarum, kaip vienintelis privatus baudinis ieškinys, perimtas iš romėnų laikų, iš esmės išliko iki pat XIX amžiaus. Kadangi tokiu ieškiniu buvo siekiama ne tik kompensuoti nukentėjusiajam žalą, bet ir suteikti jam satisfakciją ir nubausti pažeidėją, asmeninis ir baudinis žalos už neturtinių vertybių pažeidimą pobūdis aiškiai lėmė vėlesnius neturtinės žalos atlyginimo, kaip civilinių teisių gynimo būdo, bruožus ir tai, kad į piniginį atlygį už neturtinių vertybių pažeidimą XIX a. civilistikoje buvo žiūrima itin atsargiai.⁴

Negalima nepažymėti, kad buvo neigiamų idėjų neturtinės žalos atlyginimo atžvilgiu, pavyzdžiui, XIX a. Bavarijos CK kūrėjas Freiherris von Kretmayeris teigė, kad žalos, padarytos neturtinėms vertybėms, atlyginimas pinigais prieštarauja Vokietijos tradicijoms ir mentalitetui (lot. *ex parte actoris non prudeter nec generose nec christiane*). 1899 m. B. Mugdanas, vienas iš Vokietijos CK autorių, išdėstė itin radikalią nuomonę prieš neturtinės žalos atlyginimą. Jo teigimu, tie, kurie bando ieškoti piniginio žalos atlyginimo už šmeižikiškus teiginius, patys mažai turi garbės, kurią galėtų prarasti.⁵

Ribotas požiūris į piniginį atlygį, pažeidus asmens neturtines vertybes, buvo grindžiamas keliais argumentais: a) neturtinė žala nepamatuojama, dėl to nekontroliuojama; b) piniginis atlygis už neturtinius praradimus prieštarauja moralei ir visuomenės vertybėms.⁶

Neigiamą požiūrį į neturtinės žalos atlyginimą gana tiksliai iliustruoja garsioji barono Pollocko nuomonė 1862 m. *Theobald v. Railway Passangers assurance Co.* byloje, kad nehumaniška priteisti patirtą moralinę žalą pinigais, nes asmens skausmas ir kančia yra kasdieninio gyvenimo negandos, ir jas patirti yra kiekvieno asmens dalis (angl. *Such injuries are part of the ills of life on which every man ought to take his share*). Tą patį galima pasakyti apie krikščionišką moralę, kuri sako: jei skriaudikas sudavė per vieną žandą, atsuk kitą.

Pažymėtina, kad piniginio atlygio už neturtinių vertybių pažeidimą kritika negalėjo paneigti to, kad be turtinės žalos, žala padaroma ir kitoms su asmeniu

³ Solveiga Cirtautienė. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas. Justitia, Vilnius 2008, p. 23.

⁴ Ten pat.

⁵ Koziol H., Warzilek A. Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien // The protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. European Center Tort and insurance Law. Vienna: springer, 2005, p. 141.

⁶ Solveiga Cirtautienė. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas. Justitia, Vilnius 2008, p. 24.

susijusioms vertybėms ir teisė negali nereaguoti į asmens skausmą ir kančias, gero vardo sumenkinimą ir pan. Neekonominių interesų svarbą XIX a. pabaigoje pabrėžė R. von Jheringas, Höpfneris, Degenkolbas. Jie teigė, kad, kalbant apie žalą, peržengiamos turtinės žalos ribos.⁷ Todėl neturtinės žalos neigimas, dėl teisėje ilgą laiką vyravusio baudinio jos pobūdžio, taip pat pati neturtinės žalos prigimtis, lemianti jos neapibrėžtumą ir sunkumą apskaičiuoti ją pinigais, negalėjo paneigti, kad, be turtinės žalos, gali būti padaryta ir neturtinė žala, kad turtinės žalos atlyginimas ir kiti teisių gynimo būdai, taip pat baudžiamosios ir administracinės teisės taikomos sankcijos nepajėgios užtikrinti tinkamos teisių apsaugos ir patirtų neigiamų padarinių kompensavimo.⁸

Dėl tokių prieštaravimų ir skirtingo įvairių Europos šalių teisininkų požiūrio į neturtinę žalą, bet sutinkant, kad ji turi būti kompensuojama, teisinės sistemos pasiskirstė į biopolinės tradicijos šalis (Vokietija, Austrija, Italija, Graikija), kur neturtinė žala atlygintina pagal specifines deliktų teisės taisykles ir singuliarinės tradicijos šalis (Prancūzija, Belgija, Ispanija, Liuksemburgas), kur neturtinė žala istatymu neišskiriama kaip atskira žalos rūšis, tačiau teismų priteisiama atlyginti už įvairių neturtinių teisių pažeidimus be papildomų ribojimų.

Išvados:

* Žmonės iš senų laikų žinojo, kad be turtinės žalos, yra kita - neturtinė žala, ir jau nuo senų laikų, kiek įmanoma tų laikų teisinėje aplinkoje, atsižvelgiant į tų metų žmonių teises ir laisves, ta žala būdavo kompensuojama.

* Nežiūrint į pavienius žinomų teisininkų pasisakymus prieš neturtinės žalos priteisimą ir kompensavimą, neturtinės žalos reikšmė neprarado savo aktualumo ginant asmens neturtines teises.

* Jei neturtinė žala patiriama, ji kompensuojama, nežiūrint į skirtingą teisinį reguliavimą įvairiose Europos šalyse.

2.2. Požiūrio į neturtinės žalos atlyginimą istorinė raida Lietuvoje

⁷ Zimmermann R. The Law of Obligations (Roman Foundations of the civilian Tradition). Wetton: Juta & Co. Ltd., 1990 p. 15-16

⁸ Solveiga Cirtautienė. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas. Justitia, Vilnius 2008, p. 25.

Lietuvoje neturtinės žalos atlyginimo teisiniam reguliavimui didelę įtaką turėjo tarybinė teisės doktrina, kai neturtinės žalos atlyginimas buvo laikomas amoraliu, nes tai – „buržuazinės teisės institutas“. Tai, savaime suprantama, buvo nepriimtina tarybinei teisei nei klasiniu nei moraliniu požiūriu. Todėl, pokario Lietuvoje neturtinės žalos atlyginimo galimybė pirmą kartą numatyta tik 1990 m. vasario 19 d. priėmus Lietuvos Respublikos spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymą. Šio įstatymo 33 straipsnyje nustatyta, kad masinės informacijos priemonė, paskleidusi be asmens sutikimo informaciją apie jo asmeninį gyvenimą ar tikrovės neatitinkančias žinias, žeminančias jo garbę ir orumą, turi atlyginti jam padarytą moralinę žalą, kurios dydį (ne daugiau kaip 30 000 rublių) nustato teismas.⁹

Tai yra, pirmiausia, neturtinės žalos atlyginimas pasidarė galimas tik tuomet, kai tai tiesiogiai buvo nurodyta įstatyme ir gana ilgą laiką teismai tvirtai laikėsi tokios pozicijos, nes netgi naujojo CK 6.250 straipsnio 2 dalis kai kada klaidingai buvo suprantama, kaip ribojimas neturtinės žalos atlyginimo tik įstatymų numatytais atvejais arba <... visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų numatytais atvejais. ...>¹⁰

Priėmus Konstituciją teisė į neturtinės žalos atlyginimą pasidarė konstituciniu principu, pagal Konstitucijos 30 straipsnį. Asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas.¹¹

Bet galutinai neturtinės žalos atlyginimas, kaip kompensacinis neturtinių teisių gynimo būdas, jo koncepcija susiformavo 2000 m. Neturtinės žalos atlyginimo galimybė itvirtinta Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso straipsniuose. LR CK apibrėžia neturtinę žalą 6.250 straipsnyje: neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais.¹²

⁹ Lietuvos Respublikos spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas // Aukščiausiosios tarybos ir vyriausybės žinios. 1990, Nr 7-163.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. liepos 18d. įstatymu Nr. VIII-1864, įsigaliojo nuo 2001 m. liepos 1 d. 6.250 straipsnis 2 dalis.

¹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Žin., 1992 Nr 33-1014, 1992-11-30, 30 str.

¹² Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. liepos 18d. įstatymu Nr. VIII-1864, įsigaliojo nuo 2001 m. liepos 1 d. 6.250 straipsnis 1 dalis.

Dar iki naujo CK įsigaliojimo Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pasisakė: <... konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies norma įpareigoja įstatymų leidėją išleisti žalos atlyginimą nustatančius įstatymus. Konstitucinis Teismas pabrėžia, kad Konstitucija yra tiesiogiai taikomas aktas, todėl, net ir nesant atitinkamo įstatyminio reguliavimo, asmuo gali reikalauti jam atlyginti, neteisėtais valstybės institucijų ar pareigūnų veiksmais ar kitais asmenimis, padarytą žalą tiesiogiai remdamasis Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalimi bei kitais Konstitucijos straipsniais, kuriuose nustatytos atitinkamų žmogaus teisių ir laisvių apsaugos bei gynimo garantijos...>¹³

Išvados:

- * Neturtinės žalos atlyginimas Lietuvoje įteisintas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje.
- * Pagrindas neturtinei žalai atsirasti, tai žmogaus prigimtinių teisių ir laisvių pažeidimas, o tokios teisės ir laisvės pirmiausia atspindėtos Konstitucijos straipsniuose, todėl bet kokį prigimtinių teisių ar laisvių pažeidimą, dėl kurio asmuo patiria neturtinę žalą, jis gali ginti remdamasis Konstitucija, jei nėra numatyta įstatymo. Taip Konstitucinis Teismas išplėtė šį neturtinių teisių gynimo būdą.
- * Konstitucija įpareigoja įstatymų leidėją sureguliuoti įstatyminę bazę, taip, kad patyręs žalą asmuo galėtų ginti savo pažeistas teises remdamasis įstatymais, o ne tik Konstitucijos pagrindu. T.y. neturtinė žala turi būti ginama visada ir tam reikia nustatyti įstatyminį reguliavimą, o doktrina, kad neturtinė žala ginama tik įstatymo numatytais atvejais, nėra teisinga.

2.3. Neturtinės žalos atlyginimo funkcijos

Istoriškai piniginio atlygio už neturtinių vertybių pažeidimą kaitai darė įtaką neturtinės žalos atlyginimo sąsajos su bauda. Nors XIX a. pabaigoje neturtinės žalos atlyginimas daugelyje Europos šalių dėl baudžiamosios ir civilinės teisės atskyrimo ir teisės kodifikacijos įtakos buvo įtvirtintas kaip civilinis teisių gynimo būdas, pabrėžiant kompensacinę neturtinės žalos atlyginimo paskirtį, neturtinės žalos dichotominis teisinio reguliavimo pobūdis daugelyje Europos šalių, taip pat

¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl Lietuvos respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Vilnius, 2000 m. birželio 30 d.

atsargus Europos šalių teismų požiūris į neturtinės žalos atlyginimą leidžia daryti išvadą, kad iki pat XXI a. pradžios idėja, jog neturtine žala siekiama ne tik kompensacinių tikslų, bet ir nubausti pažeidėją, pateisinant neturtinės žalos atlyginimo galimybę tik esant žalą padariusio asmens kaltei, arba didesnės žalos, nei realiai asmuo jos patyrė, priteisimą tais atvejais, kai žala padaroma tyčia arba dėl nusikaltimo, buvo aktuali ir teisės doktrinos atstovų diskusijose, ir teismų praktikoje.¹⁴

Diskusijai davė pagrindą pirmiausia tai, kad tiek teisiniu reguliavimu, tiek teismų praktika neturtinė žalos atlyginimo pagrindai daugelyje šalių tradiciškai buvo susiję su žala padariusio asmens kaltės laipsniu. Kaltė, kaip reikšmingas elementas, buvo pripažįstama nustatant ne tik teisinius neturtinės žalos atlyginimo pagrindus, bet ir neturtinės žalos dydį konkrečioje byloje.¹⁵

Iš esmės sutinkant, kad yra sunku įgyvendinti visiško žalos atlyginimo principą neturtinės žalos atlyginimo srityje, nes neturtinės žalos atlyginimą sukelia būtinybė kompensuoti žalą, kurios įvertinti pinigais neįmanoma, nes ji padaroma vertybėms, neturinčioms piniginės išraiškos, ir pasireiškia neigiamais asmens išgyvenimais, kurie sunkiai apskaičiuojami pinigais ir dažnai apskritai negali būti kompensuoti, dabar bet kokios neturtinės žalos sąsajos su bauda vertinamos kaip teisinis anachronizmas, neatitinkantis kompensacinių žalos atlyginimo tikslų, todėl reikia patikrinti esamą teisinę sistemą ir atsisakyti baudinių elementų.¹⁶

Baudinės funkcijos ir baudinių elementų atsisakymas neturtinės žalos atlyginimo srityje grindžiamas idėja, kad bet kokie baudiniai elementai (pvz. Žalą padariusio asmens kaltės laipsnis ir pan.) žalos atlyginimo santykiuose prieštarauja šiuolaikinės civilinės teisės paskirčiai. Ši idėja XX a. pabaigoje lėmė teises reformas Austrijoje, Vokietijoje, Latvijoje ir kituose Europos šalyse. Požiūrio į neturtinės žalos atlyginimą pokyčius, atsisakant baudinių žalos atlyginimo elementų, rodo ir teismų praktika, suteikianti galimybę atlyginti neturtinę žalą tiesiogiai remiantis konstitucijoje itvirtintomis asmens teisėmis ir pan. Baudinių nuostolių atlyginimas neigiamas ir Europos deliktų teisės principuose bei iš dalies ES teisėje, pavyzdžiui, Europos Bendrijų Komisijos 2006 m. vasario 21 d. KOM (2006) 83 pakeistame pasiūlyme dėl Europos Parlamento ir tarybos reglamento 2003/0168 (COD) dėl nesutartinėms prievolems taikytinos teisės (Roma II)

¹⁴ Solveiga Cirtautienė. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas. Justitia, Vilnius 2008, p. 60.

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ Ten pat. 64 psl.

pakeitimo 24 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad šiuo reglamentu nustatytos teisės taikymas, dėl kurio gali būti priteista atlyginti nekompensacinius nuostolius (pvz. atgrasantys ar baudiniai nuostoliai), prieštarauja Bendrijos viešajai tvarkai.¹⁷

Neturtinės žalos atlyginimo kompensacinė funkcija turi specifiką ir neturtinės žalos atlyginimas negali būti suprantamas tik kaip mechaniškas piniginio ekvivalento už neturtinius praradimus suteikimas. Visiško žalos atlyginimo principu, siekiama grąžinti nukentėjusį į tą padėtį, kurioje jis būtų buvęs, jei pažeidėjas nebūtų atlikęs neteisėtų veiksmų (principas *restitutio in integrum*), kita vertus, reikalaujama, kad asmeniui būtų atlyginta ne daugiau ir ne mažiau žalos, nei jis patyrė. Savaime suprantama, kad jei žala padaroma tik materiali, principas *restitutio in integrum* nekelia jokių sunkumų ar įgyvendinant jį natūra ar suteikiant piniginių ekvivalentą. Neturtinėje srityje šio principo įgyvendinimas sudėtingas, nes neturtinės žalos įvertinti pinigais neįmanoma, kai ji padaroma piniginės išraiškos neturinčioms vertybėms. Žala, padaryta toms vertybėms, pasireiškia dvasinio pobūdžio netekimais, išgyvenimais, kurie įvertinti pinigais, gali būti tik iš dalies kompensuoti. Todėl apie visišką neturtinės žalos atlyginimą galime kalbėti tik sąlygiškai.

Pažymėtina, kad kompensacinės neturtinės žalos atlyginimo funkcijos samprata Europoje išplėtotą teismų praktikos ir teisės doktrinos ir pirmiausia remiasi idėja, jog neturtinės žalos atlyginimas suteikia galimybę nukentėjusiajam asmeniui įsigyti alternatyvų komfortą teikiančių dalykų, t.y. kompensacija už moralinius praradimus reiškia tam tikrą substituciją, kuria asmuo gali pakeisti tai, kas buvo prarasta¹⁸ (tokia pozicija vyrauja Ispanijoje, ja remiamasi Austrijos, Vokietijos, Italijos, Belgijos teismų praktikoje). Pavyzdžiui, Belgijos teismų deklaruojama, kad atlyginant neturtinę žalą pirmiausia siekiama sumažinti asmens skausmą, nerimą, kitus kentėjimus ir taip kompensuoti žalą.¹⁹ Šiuolaikinė Belgijos teisės doktrina taip pat pripažįsta, kad kompensacinė funkcija, kai atlyginama neturtinė žala, reiškia simbolinį principo *restitutio in integrum* taikymą, kuris labiau reiškia ne nukentėjusio asmens grąžinimą į buvusią padėtį, bet galimybės

¹⁷ Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma II) pakeitimo projektas // < <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2005-0284+0+DOC+XML+V0//LT> > žiūrėta 2009 kovo 18 d.

¹⁸ Gerven W., Lever J., Larouche P., Bar C., Viney G. Cases, Materials and Text on NATIONAL, Supranational and International Tort Law – Scope of Protection. Oxford: Hart Publishing, 1998. P. 20. Solveiga Cirtautienė. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas. Justitia, Vilnius 2008, p. 66.

¹⁹ Damages for Non-Pecuniary Loss in a Comparative Perspective. Edited by H.W.V. Rogers. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna; New York: Springer, 2001. p. 37. Solveiga Cirtautienė. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas. Justitia, Vilnius 2008, p. 66.

jam įgyti alternatyvų komfortą ir pasitenkinimą teikiančių dalykų suteikimą, o tai leistų nukentėjusiajam imtis naujos veiklos, kuri padėtų kuo nors kitu pakeisti prarastas galimybes. Austrijos teismų manymu, atlyginant neturtinę žalą siekiama atlyginti nukentėjusiajam už skausmą ir kančias, prarastas galimybes ir atsiradusius nepatogumus. Neturtinės žalos atlyginimas turi būti toks, kad sudarytų sąlygas asmeniui įgyti ką nors malonaus ir taip atkurti dvasinę pusiausvyrą. Todėl, priteisiant neturtinę žalą, turi būti kompensuojamos ne tik asmens prarastos galimybės, bet ir siekiama panaikinti nukentėjusiojo nevisavertiškumo jausmą, atkurti jo dvasinę pusiausvyrą ir pan. Olandijoje atlyginant neturtinę žalą siekiama suteikti finansinių galimybių asmeniui imtis veiklos, kuri leistų jam negalvoti apie pažeidimą ir jo padarinius, taip kompensuoti praradimus ir suteikti teigiamų emocijų. Ir nors pinigais kompensuoti neturtinių praradimų neįmanoma, tai geriau nei nieko, nes suteikia galimybę, nukentėjusiam asmeniui įsigyti tam tikrų alternatyvių dalykų.²⁰ Prancūzijoje įdėja, kad pinigai gali suteikti galimybę imtis veiklos, kuri leistų nuskriaustam asmeniui pamiršti išgyvenimus, taip pat vertinama kaip esminės neturtinės žalos atlyginimo funkcija. Tam tikrais atvejais neturtinės žalos atlyginimas taip pat vertinamas kaip siekis nuraminti ir paguosti nukentėjusįjį, nes pinigais negali būti sugražinama ir pakeista tai, kas buvo prarasta, pavyzdžiui, netekus artimųjų, ir pan.

Išvados:

- * Neturtinė žala neturėtų būti tapatinama su baudine funkcija, nes tai prieštarauja civilinės teisės paskirčiai, todėl tokios neturtinės žalos interpretacijos civilinėje teisėje reikia visiškai atsisakyti.
- * Pagrindinė neturtinės žalos funkcija yra kompensacinė.
- * Kompensacinis žalos atlyginimas, tai siekis paguosti, nuraminti nukentėjusį, suteikti jam papildomų finansinių galimybių, tam kad jis galėtų susikurti sau naują veiklą, įsigyti kažkokį daiktą, žodžiu tai, kas padėtų nusiraminti ir kiek tai įmanoma pamiršti skriaudą.
- * Neturtinės žalos atveju apie visiškos žalos atlyginimo principą visada galime kalbėti tik sąlyginai, nes pinigais negalime grąžinti to, kas neįkainojama.

2.4. Neturtinės žalos nustatymo kriterijai

²⁰ Damages for Non-Pecuniary Loss in a Comparative Perspective. Edited by H.W.V. Rogers. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna; New York: Springer, 2001. p. 159. Solveiga Cirtautienė. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas. Justitia, Vilnius 2008, p. 67.

Lietuvoje nustatyti neturtinės žalos dydį, kaip ir kitose Europos valstybėse, yra teismo diskrecija. Bendrieji neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijai numatyti CK 6.250 straipsnio 2 dalyje. Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, turi atsižvelgti į: 1) pasekmes; 2) žalą padariusio asmens kalbę; 3) jo turtinę padėtį; 4) padarytos turtinės žalos dydį; 5) kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes; 6) sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus.²¹

Akivaizdu, kad teismas spręs, taip pat, kurios aplinkybės, turinčios reikšmės bylai, turės įtakos neturtinės žalos dydžiui. Tačiau šiame straipsnyje nenurodyti visi kriterijai, kuriais teismas gali vadovautis, atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybes. Teismas gali pripažinti ir kitas aplinkybes, kurios yra svarbios nustatant žalą būtent šioje byloje. Be to CK 6.251 straipsnio antroje dalyje pasakyta: Teismas, atsižvelgdamas į atsakomybės prigimtį, šalių turtinę padėtį ir jų tarpusavio santykius, gali sumažinti nuostolių atlyginimo dydį, jeigu dėl visiško nuostolių atlyginimo atsirastų nepriimtinių ir sunkių pasekmių. Tačiau sumažintas nuostolių atlyginimas negali būti mažesnis už draudimo sumą, kuria skolininko civilinė atsakomybė buvo ar turėjo būti privalomai apdrausta.²²

Civilinio kodekso 6.283 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas visiško žalos atlyginimo principas. Jo taikymas reiškia, kad nukentėjusįjį reikia grąžinti į tokią padėtį, kai jis nebuvo sužalotas. Be turtinės, šiuo atveju atlyginama ir neturtinė žala (CK 6.205 straipsnio 2 dalis). Neturtinės žalos atlyginimo srityje visiško žalos atlyginimo principas (*restitutio in integrum*) objektyviai negali būti taikomas visa apimtimi, kadangi neturtinės žalos tiksliai įvertinti pinigais neįmanoma. Įstatymas numato piniginę satisfakciją, kuria siekiama kiek įmanoma teisingiau kompensuoti nukentėjusio patirtą dvasinį, fizinį skausmą ir kt. Teismo funkcija yra nustatyti teisingą piniginę kompensaciją už patirtą skriaudą (dvasinius, fizinius išgyvenimus, praradimus).²³

Atsižvelgiant į teismų praktiką, neteisėto laisvės atėmimo bylose išskiriami tokie kriterijai: taikyto suėmimo trukmė, suėmimo padariniai, dėl neteisėto

²¹ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. liepos 18d. įstatymu Nr. VIII-1864, įsigaliojo nuo 2001 m. liepos 1 d. 6.250 straipsnis 2 dalis.

²² Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. liepos 18d. įstatymu Nr. VIII-1864, įsigaliojo nuo 2001 m. liepos 1 d. 6.251 straipsnis 2 dalis.

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2003. 2003 m. kovo 26 d.

suėmimo patirti turtinių teisių ribojimai ir neteisėto suėmimo laikotarpiu prarasta galimybė įgyvendinti teisę į darbą ir kitokio pobūdžio materialinį aprūpinimą ir t.t.

Aplinkybės, mažinančios neturtinę žalą, gali būti ne tik atsakovo bloga materialinė padėtis, bet ir pačio ieškovo elgesys, padidinęs tokią žalą. Pavyzdžiui, byloje 3K-3-90/2008 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija pasisakė: <...CK 6.282 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kai paties nukentėjusio asmens didelis neatsargumas padėjo žalai atsirasti arba padidėti, tai, atsižvelgiant į nukentėjusio asmens kaltės dydį (o kai yra žalos padariusio asmens kaltės, – ir į jo kaltės dydį), žalos atlyginimas, jeigu įstatymai nenustato ko kita, gali būti sumažintas arba reikalavimas atlyginti žalą gali būti atmestas. Sprendžiant klausimą dėl padidinto pavojaus šaltiniu padarytos žalos, tiek turtinės, tiek neturtinės, atlyginimo (CK 6.270 straipsnis, 6.250 straipsnio 2 dalis), įstatymas įpareigoja atsakingą už žalą asmenį įrodyti, kad žala atsirado dėl nukentėjusiojo didelio neatsargumo. Bylą nagrinėję teismai pažymėjo, kad pagal atsakovo patvirtintos Automobilių vairuotojų saugos darbe instrukcijos 3.5 punktą krovininiais automobiliais leidžiama vežti tik ant sėdynių sėdinčius žmones, o Kelių eismo taisyklėse, kurių ieškovas įsipareigojo laikytis pagal nurodytos instrukcijos 5.1 punktą, nustatyta, kad keleiviai motorinėse transporto priemonėse turi sėdėti tam skirtose vietose ir tik prisisegę saugos diržais. Nustatę, kad ieškovas šių taisyklių ir instrukcijos reikalavimų nesilaikė, nes laisvu nuo automobilio vairavimo laiku, kai automobilį vairavo kitas vairuotojas, ilsėjosi ant automobilio kabinoje įrengto specialaus gulto, teismai sprendė, kad ieškovas, kaip vairuotojas-profesionalas, kuriam keliami padidinti rūpestingumo ir atidumo reikalavimai, privalėjo suprasti, jog tokia padėtis važiuojančiame automobilyje yra nesaugi. Nurodytą aplinkybę teismai pripažino ieškovo dideliu neatsargumu, padėjusiu žalai padidėti ir, vadovaudamiesi teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais (CK 1.5 straipsnis), prašomos priteisti neturtinės žalos dydį sumažino vienu trečdaliu. Teisėjų kolegija prieina prie išvados, kad teismai, sumažindami neturtinės žalos dydį vienu trečdaliu, pripažino, jog dėl žalos atsiradimo yra 33,33 proc. nukentėjusiojo kaltės.>²⁴

Byloje 3K-3-371/2003 2003 m kovo 26 d. LAT konstatavo:

Pirmosios instancijos teismas, nustatydamas 300 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo dydį, rėmėsi ieškovės nurodytomis aplinkybėmis dėl sužalojimo pasekmių ir

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis. Civilinė byla Nr. 3K-3-90/2008. 2008 vasario 8 d.

dėl to patirtais dvasiniais išgyvenimais, taip pat atsižvelgė į asmenines nukentėjusiosios savybes: jauną amžių, turimą išsilavinimą, praktinę kūrybinę veiklą iki sužalojimo, konstatavo, jog patirti sužalojimai ir praradimai yra reikšmingi, ieškovės reikalaujamas neturtinės žalos dydis yra pagrįstas.

Apeliacinės instancijos teismas priteistą neturtinės žalos dydį sumažino iki 50 000 Lt. Nustatydamą šį dydį, teisėjų kolegija atsižvelgė į atsakovo SP UAB „Vilniaus troleibusai“ turtinę padėtį, į tai, kad teismo sprendimu yra visiškai patenkintas ieškovės reikalavimas dėl turtinės žalos atlyginimo ir, vadovaudamasi teisingumo, protingumo, sąžiningumo kriterijais bei siekdama nukentėjusiosios ir žalą padariusio asmens interesų pusiausvyros, 50 000 Lt laikė teisingu neturtinės žalos atlyginimu.

Tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijų teismai, nustatydami neturtinės žalos dydį dėl sveikatos sužalojimo, netinkamai aiškino ir taikė CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus, neatsižvelgė į tai, kad, nustatant žalos dydį, turi būti atsižvelgta į įstatyme nurodytų kriterijų visumą, taip pat į kitas, turinčias reikšmės bylai aplinkybes, nes įstatyme nurodytas kriterijų sąrašas nėra baigtinis. Kitos, turinčios reikšmės bylai aplinkybės, gali būti pripažintos teismo. Tuo tarpu pirmosios instancijos teismas, taikydamas CK 6.250 straipsnio 2 dalį ir nustatydamas neturtinės žalos dydį, rėmėsi tik sužalojimo pasekmėmis, nukentėjusiosios patirtais fiziniais ir dvasiniais išgyvenimais, o apeliacinės instancijos teismas iš esmės rėmėsi tik atsakovo SP UAB „Vilniaus troleibusai“ turtine padėtimi. Dėl netinkamo materialinės teisės normos (CK 6.250 straipsnio 2 dalis) aiškinimo ir taikymo ginčo teisiniams santykiams reguliuoti, teismų priimtų sprendimų dalys dėl neturtinės žalos atlyginimo negali būti laikomos teisėtomis ir pagrįstomis (CPK 358 straipsnio 2 dalis). Kaip jau buvo minėta, įstatymas nustato kriterijus, į kuriuos turi atsižvelgti teismas, apskaičiuodamas neturtinės žalos atlyginimo dydį. Tai konkrečiais ir vertinamaisiais požymiais apibrėžiami kriterijai: žalą padariusio asmens kaltė, jo turtinė padėtis, padarytos turtinės žalos dydis, nukentėjusiojo patirtų fizinių ir dvasinių kančių pobūdis, individualios nukentėjusiojo savybės (amžius, profesija ir kt.). Teismų priimtais sprendimais nustatyta, kad atsikabinęs srovės imtuvas, traumavęs ieškovę, yra nelaimingas atsitikimas, dėl kurio patirtą turtinę ir neturtinę žalą dėl sveikatos sužalojimo privalo atlyginti atsakovas, kaip padidinto pavojaus šaltinio valdytojas, ir tada, kai nėra jo kaltės (CK 6.270 straipsnis). Bylos duomenimis nustatyta, kad atsakovas, užtikrindamas saugų padi-

dinto pavojaus šaltinio (troleibuso) eksploatavimą, nebuvo pakankamai atidus, į tai atsižvelgiama, vertinant atsakovo veiksmus (kalte), nustatant žalos dydį. Atsakovas – SP UAB „Vilniaus troleibusai“ yra juridinis asmuo, pelno siekianti įmonė, todėl jos turtinė padėtis (turimos skolos), teisėjų kolegijos nuomone, negali būti pagrindas žymiai mažinti atlygintinos neturtinės žalos dydį. Teismų priimtais sprendimais ieškovei priteistas gautas atlyginimas – periodinės išmokos po 345,82 Lt kas mėnesį iki visiško darbingumo atstatymo, negautos pajamos iš kūrybinių sutarčių – 30 012,45 Lt, gydymo išlaidos – 276,02 Lt (t.y. turtinė žala). Patirta turtinė žala nėra didelė, nes jos pagrindą sudaro pradedančios karjerą dailininkės darbo užmokestis ir negautos pajamos (Menų magistro laipsnis 1999 m., Vilniaus dailės akademija). Esminis neturtinės žalos atlyginimo kriterijus, sužalojus sveikatą, yra sužalojimo pasekmės ir dėl to patirti dvasiniai išgyvenimai, kurie teismų nustatyti įvertinant sužalojimo sunkumą, išlikusį ieškovės sveikatos ir išvaizdos pakenkimą, asmenines savybes: jauną amžių, profesinį išsilavinimą, galimybių praradimą. Įvertindama aptartų kriterijų visumą bei taikydama teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus, teisėjų kolegija laiko, kad neturtinės žalos dydis nustatytinas 120 000 Lt (CK 1.5 straipsnis, CK 6.250 straipsnio 2 dalis), kurios 114 000 Lt išieškotina iš SP UAB „Vilniaus troleibusai“, likusi 6000 Lt iš draudimo bendrovės „Preventa“ (Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo (2001 m. birželio 6 d. redakcija) 6 straipsnio 2 dalis, Transporto priemonių savininkų (valdytojų) civilinės atsakomybės savanoriškojo draudimo taisyklių Nr. 016 5.2.2 punktas).²⁵

Išvados:

* Neturtinės žalos dydį nustato teismas, atsižvelgdamas į visas aplinkybes, kurias teismo nuomone yra reikšmingos žalos nustatymui. Atitinkamai, aplinkybės gali būti tokios, kad teismas arba padidins neturtinę žalą, arba sumažins. Teismas taip pat atsižvelgia į nukentėjusio ir kalto asmens elgesį įvykio metu.

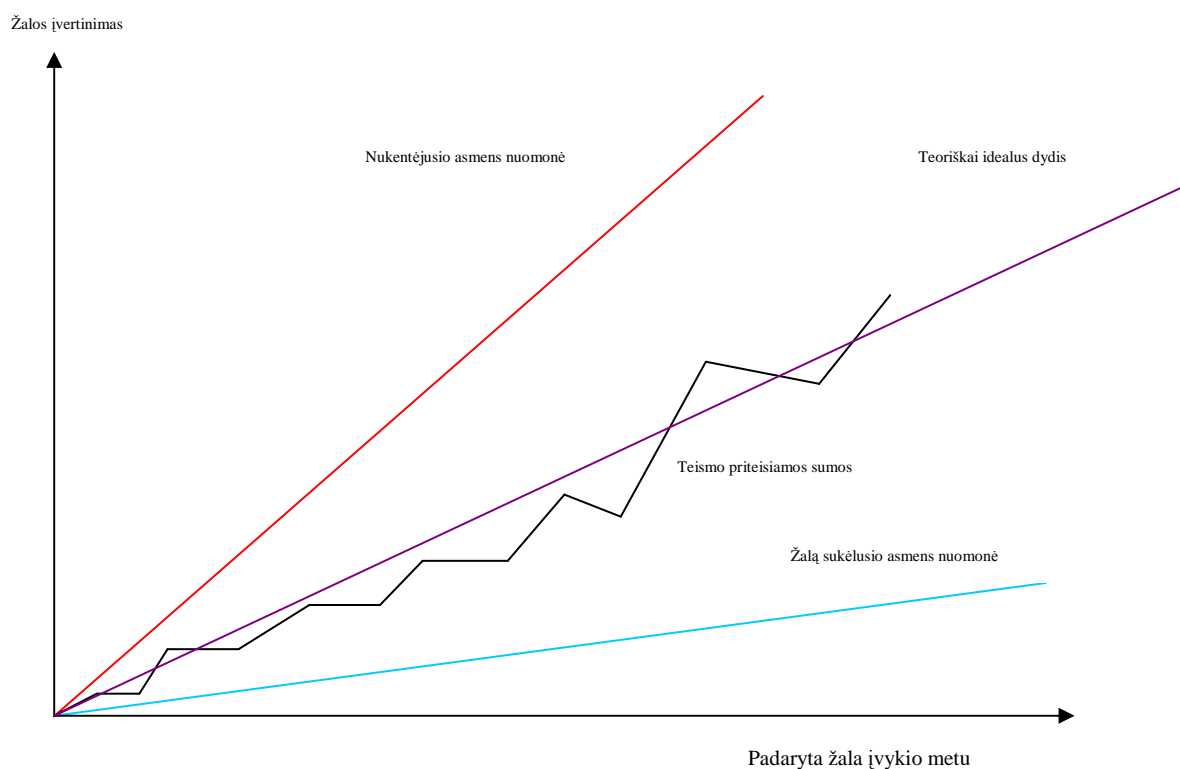
* Nustatydamas neturtinę žalą, teismas neturi būti ribojamas ar kitaip varžomas, nes neturtinės žalos dydis nėra ribojamas pagal CK. T.y. teismas turi nustatyti jo manymu teisingą neturtinės žalos atlyginimo dydį, todėl jokių ribojimų tokio dydžio nustatymui negali būti.

* Neturtinės žalos priteisimo atvejais visada turėsime kelias skirtingas nuomones ir požiūrius į neturtinės žalos dydį. Tai pirmiausia - teismo nustatytą neturtinės žalos dydį, antra - nukentėjusio asmens nuomone teisingą neturtinės žalos dydį ir trečia -

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis. Civilinė byla Nr. 3K-3-90/2008. 2008 vasario 8 d.

atsakingo už padarytą žalą asmens nuomonę ir, jei asmuo apsidraudęs, draudimo įmonės nuomonę apie teisingą kompensuojamos žalos dydį. Idealiu atveju šie dydžiai turėtų sutapti. Aišku, kad nukentėjusysis visada bus linkęs žalos dydį pervertinti, o asmuo, sukėlęs įvykį, o kartu su juo ir draudimo įmonė, bus linkę mažinti priteisiamos žalos dydį. Ypatingai draudimo įmonės linkę mažinti tokią žalą, kurią jos turi padengti visiškai apimtimi. Priteisiama žala turėtų būti kažkoks tų nuomonių vidurkis, kuris maksimaliai tenkintų pirmiausia nukentėjusį asmenį.

Pavaizdavę tai grafiškai turėtume:

Tai grynai teriniai pamąstymai. Ašyje „padaryta žala įvykio metu“ kiekvienas taškas turėtų būti žala padaryta „tapataus“ įvykio metu, t.y. panašiomis aplinkybėmis ir tokia pačia žala, teismo sprendimai tokių bylų atvejais, turėtų artėti prie pastovaus dydžio kurį mes įvardijome kaip teoriškai idealus dydis, kuris maksimaliai tenkintų nukentėjusią pusę ir žalą sukėlusią įvykio pusę.

3. Draudimas ir jo esmė

Draudimas – ekonominis instrumentas, kurio pagalba asmuo už pakankamai mažus kaštus (draudimo įmoką) išvengia didelių tikėtinų nuostolių, kurie egzistuotų, jei draudimo sutartis būtų nesudaryta, skirtas sumažinti ar išvengti rizikai, pakankamą skaičių homogeniškų priešstatos rizikai atvejų sutelkiant į grupę tam, kad visos grupės nuostoliai būtų numatomi (prognozuojami).²⁶

Draudimo veikla, ėmė formuotis ankstyvaisiais viduramžiais. Tačiau pavienių draudimo veiklos pavyzdžių randama jau labai seniai. Nuo seno žmonių užsiėmimai, tokie kaip kelionės, prekyba, prekių gabenimas jūra ir sausumos keliais buvo susiję su nemažais pavojais. Tai buvo prielaidos, tam kad žmonės ieškotų galimybių saugumui užtikrinti arba patiriamus nuostolius sumažinti. Visa tai susiję su rizika - nebūtų rizikos, nereikėtų draudimo. Labiausiai žmonija siekė sumažinti dviejų galingų ir rūsčių gamtos stichijų - vandens ir ugnies - rizikas. Dažniausiai tai buvo savidrauda – žmonės burdavosi į grupes ir sutardavo dengti nuostolius bendrai, t.y. draudėjais ir draudikais buvo tie patys asmenys. Tokie pirmieji draudimai atsirado Kinijoje. Istorijos šaltiniai mini tokią savidraudą Kinijoje dar apie 4500 metus prieš Kristų. Šios šalies pirkliais gabenant krovinius vandeningomis upėmis, pirkliai įkurdavo laikinas sąjungas, tam, kad laivui nuskendus ar papuolus į plėšikų rankas, nuostolius patirtų visi sąjungos nariai, bet jie būtų ne tokie dideli.

Per ilgą laikotarpį iki šių dienų draudimas labai pasikeitė. Iš pelno nesiekiančios savidraudos draudimas peraugo į pelningą veiklą, kuri padeda išvengti neplanuotų nuostolių draudėjams, todėl ši veikla išplito į skirtingas veiklos sritis visame pasaulyje.

Draudimo sutarties sampratą mes randame LR CK 2.987 straipsnyje: Draudimo sutartimi viena šalis (draudikas) įsipareigoja už sutartyje nustatytą draudimo įmoką (*premija*) sumokėti kitai šaliai (draudėjui) arba trečiajam asmeniui, kurio naudai sudaryta sutartis, įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytą draudimo išmoką, apskaičiuotą įstatyme ar draudimo sutartyje nustatyta tvarka, jeigu įvyksta įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytas draudiminis įvykis.²⁷

²⁶ Glossary of terms. IAIS. 2002, p. 103. Lekt.dr. Tomas Kontautas. 2008 m. paskaitų „Draudimo teisė“ skaidrės.

²⁷ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. liepos 18d. įstatymu Nr. VIII-1864, įsigaliojo nuo 2001 m. liepos 1 d. 6.987 straipsnis.

Tam, kad įvykiai galėtų būti draudžiami, jie turi atitikti tam tikrus reikalavimus, žiūrėkite lentelę:²⁸

	Apdraudžiamumo kategorijos	Kriterijai	Ypatybė
1.	Aktuarinės	Neapibrėžtumas	Išmatuojamas
2.		Įvykiai, lemiantys nuostolius	Tarpusavyje nesusiję
3.		Maksimalus nuostolis	Pakeliamas draudikui
4.		Vidutinis nuostolis	Nuosaikus
5.		Įvykių, lemiančių nuostolius, dažnis	Didelis
6.		Moralinė rizika, Asimetriška informacija	Neperdėta
7.	Rinkos	Draudimo įmoka	Adekvati rizikai, prieinama
8.		Draudimo apsaugos ribos	Priimtinos
9.		Draudimo rinkos pajėgumas	Pakankamas
10.	Visuomeninės	Viešoji tvarka	Rizikos apdraudimas jai neprieštarauja
11.		Teisinė sistema	Leidžia apdrausti

Draudimo funkcijos, tai pirminė - rizikos išskaidymas, antrinė - piniginių lėšų išlaisvinimas, draudikų investicijos, baimės pašalinimas ir pasitikėjimo suteikimas, gyvybės draudimas – taupymo forma, visuomenės kaštų mažinimas, nematomas eksportas, nelaimių ir jų pasekmių mažinimas.

Neturtinės žalos atlyginimas, kaip civilinių teisių gynimo vienas iš būdų, dažniausiai kyla iš civilinio draudimo rūšių. Koks gi civilinės atsakomybės draudimo tikslas? Civilinės atsakomybės draudimo sutarties esmės klausimas turėtų būti nagrinėjamas atsižvelgiant į tikslą, kurio siekiama civilinės atsakomybės draudimo sutartimi.

Jei civilinės atsakomybės draudimo sutartį sudaro draudėjas savanoriškai, jo tikslas yra savo turtinių teisių apsauga. Paprastai savanoriškojo civilinės atsakomybės draudimo sutartis nėra sudaroma iš altruistinių (nukentėjusio trečio asmens interesų apsaugos) motyvų.

Privalomojo civilinės atsakomybės draudimo atveju pareigą sudaryti draudimo sutartį numato valstybė. Ši pareiga numatoma, siekiant apsaugoti nukentėjusį trečiąjį asmenį ir visą visuomenę nuo to, kad tose veiklos srityse, kur

²⁸ Lekt. dr. Tomas Kontautas. 2008 m. paskaitų „Draudimo teisė“ skaidrės.

žala dažna ir didelė, padaręs žalą asmuo gali neturėti pakankamai turto atlyginti šią žalą.²⁹

Jau pats civilinės atsakomybės instituto egzistavimas yra įrodymas, kad visuomenė valstybės asmenyje rūpinasi nukentėjusių, o ne žalą padariusių asmenų interesų apsauga. Žalą padariusio asmens turimas civilinės atsakomybės draudimas negalėtų būti priežastimi mažinti nukentėjusių asmenų interesų apsaugos apimtį. Galiojanti civilinės atsakomybės draudimo sutartis neturėtų sukurti pareigos nukentėjusiajam trečiajam asmeniui kreiptis į draudiką dėl draudimo išmokos išmokėjimo dar ir todėl, jog tokia pareiga pažeistų sutarčių teisės principą, kad dviejų šalių sudaryta sutartis negali sukurti pareigų tretiesiems asmenims. Privalomojo draudimo atveju ši pareiga, atimdama galimybę nukentėjusiajam reikalauti žalos atlyginimo iš žalą padariusio asmens, prieštarautų ir pačiam privalomojo civilinės atsakomybės draudimo tikslui – nukentėjusio interesus toje srityje, kurioje valstybė įvedė privalomąjį draudimą saugoti labiau nei kitose srityse.³⁰

Civilinės atsakomybės draudimo sutartimi siekiama sumažinti atlygintinos žalos neigiamus padarinius atsakingo už žalą asmens turtinei padėčiai. Draudimo pasekmė – asmuo, padaręs savo veiksmais žalą nukentėjusiajam, turi teisę reikalauti, kad šią žalą atlygintų draudimo įmonė (draudikas), tačiau draudimo sutartis negali atleisti atsakingo už žalą asmens nuo prievolės pačiam tam tikrais atvejais atlyginti padarytą turtinę žalą. Draudimo sutartimi siekiama ne tik sumažinti atlygintinos žalos neigiamus padarinius asmeniui, atsakingam už žalą, bet kartu siekiama apsaugoti ir nukentėjusiojo asmens turtinius interesus. Šiuo atveju nukentėjusiojo interesai yra ginami tuo, kad draudimo sutartis, pareiškus atitinkamą reikalavimą draudiko atžvilgiu, suteikia nukentėjusio asmens turtinių interesų papildomą garantiją, t.y., esant civilinės atsakomybės draudimui, nukentėjusysis įgyja du skolininkus: asmenį, atsakingą už atsiradusią žalą, kurio pareiga atlyginti nuostolius kyla iš delikto, taip pat draudiką (draudimo įmonę), kurio pareiga atlyginti žalą (sumokėti draudimo išmoką) kyla iš sutarties.³¹

Išvados:

²⁹ Tomas Kontautas, Civilinės atsakomybės draudimas: Nukentėjusio asmens teisė į draudimo išmoką. Teisė 2003 m (49), p. 6, <http://www.dbr.lt/straipsniai-ir-publikacijos> žiūrėta 2009 m. kovas 22 d.

³⁰ Tomas Kontautas, Civilinės atsakomybės draudimas: Nukentėjusio asmens teisė į draudimo išmoką. Teisė 2003 m (49), p. 8, <http://www.dbr.lt/straipsniai-ir-publikacijos> žiūrėta 2009 m. kovas 22 d.

³¹ LAT civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos nutarimas. Civilinė byla Nr. 3K-7-351/2002 2002 m. vasario 7 d.

- * Draudimas – ekonominis instrumentas, kurio pagalba asmuo už pakankamai mažus kaštus (draudimo įmoką) išvengia didelių tikėtinų nuostolių.
- * Draudimo maksimalus nuostolis turi būti pakeliamas draudikui.
- * Draudimo apsaugos ribos turi būti priimtinos draudėjui.
- * Moralinė rizika ir asimetrinė informacija turi būti neperdėta.
- * Viena iš draudimo funkcijų yra baimės pašalinimas ir pasitikėjimo suteikimas.
- * Civilinės atsakomybės draudimo tikslas - apsaugoti nukentėjusį trečiąjį asmenį ir visą visuomenę tose veiklos srityse, kur įmanoma dažnatą ir didelę žalą, t.y. draudimo išmoka padengtų visą ar dalį žalos, kai padaręs žala asmuo gali neturėti pakankamai turto atlyginti žalą.
- * Tuo pačiu, civilinės atsakomybės draudimo sutartimi siekiama sumažinti atlyginamos žalos neigiamus padarinius atsakingo už žalą asmens turtinei padėčiai, padėti jam išvengti didelių, nepakeliamų nuostolių.

3.1. Draudimo sumos ir kokia žala dengiama. Neturtinės žalos išskyrimas draudimo sutartyje.

Asmuo, apdraudęs civilinę atsakomybę ir padaręs žalą, teisėtai tikisi, kad tą žalą padengs draudimo bendrovės. Kaip jau buvo įvardinta, pagrindinės žalos atlyginimas dažniausiai praktikoje kyla iš privalomojo civilinės atsakomybės draudimo rūšių, nes tai potencialiai pavojingiausios veiklos sritys, kur dėl neatidumo ar neapdairumo gali būti padaryta didelė žala.

Kokiomis gi sumomis draudžiamas privalomas civilinės atsakomybės draudimas Lietuvoje. Trumpai peržvelgsime visas privalomojo civilinio draudimo sritis, draudimo sumas ir kokią žalą jos dengia draudiminio įvykio atveju.

Advokatų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo objektas, yra draudėjo civilinė atsakomybė už padarytą nukentėjusiems tretiesiems asmenims žalą, kuri atsirado draudimo sutarties galiojimo metu ir šalių nustatytu laikotarpiu, ne trumpesniu kaip vieneri metai nuo draudimo sutarties pabaigos, dėl draudimo sutarties galiojimo metu padarytų neteisėtų advokato, advokato padėjėjo ir kitų advokato arba advokatų profesinės bendrijos darbuotojų neteisėtais veiksmais vykdant advokato veiklą.³²

³² Advokatų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1067. 2004 m. rugpjūčio 26 d.

Minimali advokato profesinės civilinės atsakomybės draudimo suma yra 100000 litų vienam advokatui vienam draudimui įvykiui.

Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas. Šio įstatymo tikslas – nustatyti transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sistemos funkcionavimo teisinius pagrindus ir principus.

Draudimo sumos:

1. Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio Lietuvos Respublikos teritorijoje, nepaisant to, kiek yra nukentėjusių trečiųjų asmenų, yra:

1) iki 2009 m. gruodžio 10 d. – 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 1 000 eurų dėl neturtinės žalos) ir 100 000 eurų dėl žalos turtui;

2) nuo 2009 m. gruodžio 11 d. iki 2012 m. birželio 10 d. – 2 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 2 500 eurų dėl neturtinės žalos) ir 500 000 eurų dėl žalos turtui;

3) nuo 2012 m. birželio 11 d. – 5 000 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 5 000 eurų dėl neturtinės žalos) ir 1 000 000 eurų dėl žalos turtui.

2. Vienu eismo įvykiu laikomas įvykis, įvykęs dėl tos pačios priežasties, nepaisant to, kad dėl tokio eismo įvykio gali būti pareikštos kelių nukentėjusių trečiųjų asmenų pretenzijos.³³

Antstolių profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo objektas yra apdraustojo civilinė atsakomybė už žalą, padarytą nukentėjusiems tretiesiems asmenims, kuri atsirado draudimo sutarties galiojimo metu ir šalių nustatytu laikotarpiu, ne trumpesniu negu 1 metai nuo draudimo sutarties pabaigos, dėl draudimo sutarties galiojimo laikotarpiu padarytų neteisėtų antstolio, jo atstovo, padėjėjo ar antstolio darbuotojo veiksmų atliekant antstolio funkcijas.

Minimali antstolio profesinės civilinės atsakomybės draudimo suma yra 200000 litų vienam draudimui įvykiui.³⁴

Audito įmonių civilinės atsakomybės objektas yra draudėjo civilinė atsakomybė už turtinę žalą, padarytą nukentėjusiems tretiesiems asmenims, kuri atsirado draudimo sutarties galiojimo metu ir šalių nustatytu laikotarpiu, ne

³³ Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo nauja redakcija. 2007 m. gegužės 17 d. Nr. X-1137. 11 str. 1, 2 dalys.

³⁴ Antstolių profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės. Lietuvos respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 957, 2004 m rugpjūčio 12 d.

trumpesniu negu 2 metai nuo draudimo sutarties pabaigos, dėl draudimo sutarties galiojimo metu padarytų neteisėtų draudėjo veiksmų vykdant audito veiklą.

Metinė minimali audito įmonės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma turi būti ne mažesnė kaip 100000 litų vienam draudimui įvykiui, kai audituojamos visuomenės intereso įmonės, ir ne mažesnė kaip 50000 litų vienam draudimui įvykiui, kai audituojamos kitos įmonės, taip pat ne mažesnė kaip 50000 litų dėl audito įmonės vykdomos audito veiklos, numatytos LR Audito įstatyme.³⁵

LR audito įstatyme taip pat kalbama apie privaloma audito įmonių civilinės atsakomybės draudimą: 20 straipsnis. Audito įmonių civilinės atsakomybės draudimas:

1. Audito įmonė privalo apdrausti savo civilinę atsakomybę bendrosios civilinės atsakomybės ir (arba) privalomuoju civilinės atsakomybės draudimu.
2. Metinė mažiausia bendrosios civilinės atsakomybės draudimo suma turi būti ne mažesnė kaip 100 000 Lt. Bendrosios civilinės atsakomybės draudimo objektas yra audito įmonės civilinė atsakomybė už žalą, kuri būtų padaryta užsakovui ir (arba) tretiesiems asmenims atliekant auditą kitose, t. y. šio straipsnio 3 ir 4 dalyse nenurodytose, įstaigose, organizacijose ir įmonėse. Draudimo sutartis sudaroma Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo nustatyta tvarka.
3. Metinė mažiausia civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma turi būti ne mažesnė kaip 100 000 Lt vienam draudžiamajam įvykiui. Civilinės atsakomybės privalomojo draudimo objektas yra audito įmonės civilinė atsakomybė už žalą, kuri būtų padaryta užsakovui ir (arba) tretiesiems asmenims atliekant auditą įmonėse, kuriose teisės aktų nustatyta tvarka turi būti atliktas auditas, išskyrus viešojo intereso įmonių auditą. Draudimo sutartis sudaroma Audito įmonių civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių nustatyta tvarka. Šias taisykles parengia ir, suderinusi su Audito ir apskaitos tarnyba, patvirtina Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija.
4. Kai civilinės atsakomybės privalomojo draudimo objektas yra audito įmonės, civilinė atsakomybė už žalą, kuri būtų padaryta užsakovui ir (arba) tretiesiems asmenims atliekant auditą viešojo intereso įmonėse, metinė mažiausia civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma turi būti ne mažesnė kaip 200 000 Lt vienam draudžiamajam įvykiui. Draudimo sutartis sudaroma Audito įmonių

³⁵ Audito įmonių civilinės atsakomybės taisyklės. Lietuvos respublikos vyriausybės nutarimas Nr. N-91, 2004 m birželio 22 d.

civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių nustatyta tvarka. Šias taisykles parengia ir, suderinusi su Audito ir apskaitos tarnyba, patvirtina Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija.

5. Audito įmonė privalo draustis civilinės atsakomybės draudimu visą audito veiklos laikotarpį.³⁶

Draudimo tarpininkų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo objektas yra apdraustojo civilinė atsakomybė už turtinę žalą, padarytą nukentėjusiems tretiesiems asmenims, kuri atsirado draudimo sutarties galiojimo metu ir šalių nustatytu laikotarpiu, ne trumpesniu negu 2 metai nuo draudimo sutarties pabaigos, dėl draudimo sutarties galiojimo metu padarytų neteisėtų apdraustojo veiksmų vykdant draudimo tarpininkavimo veiklą.

Metinė minimali draudimo tarpininko civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma turi būti ne mažesnė kaip 1 000 000 eurų vienam draudimui įvykiui ir ne mažesnė kaip 1 500 000 eurų visiems draudimams įvykiams, galintiems atsirasti dėl apdraustojo neteisėtų veiksmų, atliktų per vienerius draudimo sutarties galiojimo metus.³⁷

Kelionės organizatoriaus prievolių įvykdymo užtikrinimo draudimo objektas yra turtiniai interesai, susiję su kelionės organizatoriaus prievolių tretiesiems asmenims (būsimiesiems turistams) pagal turizmo paslaugų teikimo sutartis įvykdymu.

Kelionės organizatoriaus prievolių įvykdymo laidavimo draudimo sumos nustatytos kelionės organizatoriaus prievolių įvykdymo užtikrinimo draudimo taisyklėse III skyriuje, 11 punkte:

11. Kelionės organizatoriaus prievolių įvykdymo laidavimo draudimo suma nustatoma atsižvelgiant į kelionės organizatoriaus per praėjusius metus gautas įplaukas pagal visas turizmo paslaugų teikimo sutartis, sudarytas kelionėms į užsienį, ir laikantis šių nuostatų:

11.1. minimali kelionės organizatoriaus prievolių įvykdymo laidavimo draudimo suma yra 100000 litų;

11.2. jeigu kelionės organizatoriaus metinės įplaukos pagal visas turizmo paslaugų teikimo sutartis, sudarytas kelionėms į užsienį, neviršija 4 mln. litų, kelionės

³⁶ LR Audito įstatymas. Nauja įstatymo redakcija nuo 2008 m. rugsėjo 1 d.: Nr. [X-1676](#), 2008-07-03, Žin., 2008, Nr. 82-3233 (2008-07-19)

³⁷ Draudimo tarpininkų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės. LR Draudimo priežiūros komisijos nutarimas. Nr N-113. 2004 m. rugsėjo 28 d.

organizatorių prievolių įvykdymo laidavimo draudimo suma nustatoma pagal šių Taisyklių priedą;

11.3. jeigu kelionės organizatoriaus metinės įplaukos pagal visas turizmo paslaugų teikimo sutartis, sudarytas kelionėms į užsienį, viršija 4 mln. litų, prievolių įvykdymo laidavimo draudimo suma yra 5 procentai nuo kelionės organizatoriaus metinių įplaukų sumos.

12. Įmonės, įstaigos arba užsienio šalies įmonės filialo, kuris pirmą kartą arba po vienerių metų ar ilgesnio laikotarpio vėl pradeda teikti kelionės organizavimo paslaugas, kelionės organizatoriaus prievolių įvykdymo laidavimo draudimo suma apskaičiuojama pagal planuojamas kelionės organizatoriaus metines įplaukas (verslo planą), vadovaujantis šių Taisyklių 11 punkto nuostatomis.

13. Pasikeitus duomenims, pateiktiems apskaičiuojant draudimo sumą, ir keičiantis draudimo rizikai, draudimo suma gali būti keičiama.³⁸

Notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo objektas yra apdraustojo civilinė atsakomybė už tretiesiems asmenims padarytą žalą, kuri atsirado draudimo sutarties galiojimo metu ir per šalių nustatytą laikotarpį, ne trumpesnę kaip vieneri metai nuo draudimo sutarties pabaigos, dėl draudimo sutarties galiojimo metu padarytų neteisėtų notaro, jo atstovo ar notaro biuro darbuotojo veiksmų vykdant notaro profesinę veiklą.

Minimali notaro profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma yra 100 000 litų vienam notarui kiekvienam draudimui įvykiui.³⁹

Pagrindinių tyrėjų ir biomedicininų tyrimų užsakovų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo objektas yra apdraustojo turtiniai interesai, susiję su įstatymuose numatyta apdraustojo civiline atsakomybe už žalą, padarytą nukentėjusiems tretiesiems asmenims biomedicininio tyrimo metu, ar žalą, atsiradusią kaip biomedicininio tyrimo pasekmė.

Draudimo suma negali būti mažesnė kaip 100 000 Lt žalai, kuri gali būti padaryta ar atsirasti dėl vieno tiriamojo dalyvavimo biomedicininiam tyrimo. 100 000 Lt draudimo sumos dydis galioja šių taisyklių įsigaliojimo dieną, po to draudimo suma indeksuojama. Draudimo sumos dydį draudikas privalo indeksuoti atsižvelgdamas į kiekvieną mėnesį Statistikos departamento skelbiamą bendrąjį vartotojų kainų indeksą. Draudimo sumos dydis indeksuojamas prieš draudimo

³⁸ Kelionės organizatoriaus prievolių įvykdymo užtikrinimo draudimo taisyklės. Lietuvos respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 756, 2003 m birželio 12 d.

³⁹ Notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės. Lietuvos respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 580, 2003 m gegužės 8 d.

sutarties sudarymą ir draudimo išmokos ar jos dalies mokėjimą. Indeksuojamas draudimo sumos dydį draudikas, privalo atsižvelgti ir į einamąjį mėnesį (draudimo sutarties sudarymo, draudimo išmokos ar jo dalies mokėjimo mėnesį) Statistikos departamento paskelbtą praėjusio mėnesio bendrąjį vartotojų kainų indeksą.⁴⁰

Rangovo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo objektas yra draudėjo civilinė atsakomybė už žalą, padarytą tretiesiems asmenims, kuri atsirado draudimo sutarties galiojimo metu ir šalių nustatytu laikotarpiu, kuris negali būti trumpesnis nei 2 metai, dėl draudimo sutarties galiojimo metu atliekamų ir (ar) atliktų statinio statybos darbų.

Minimali draudimo suma negali būti mažesnė nei 150 000 Lt vienam draudimui įvykiui.⁴¹

Statinio projektuotojo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo objektas yra draudėjo civilinė atsakomybė už žalą, padarytą tretiesiems asmenims, kuri atsirado draudimo sutarties galiojimo metu ir šalių nustatytu laikotarpiu, kuris negali būti trumpesnis už Civilinio kodekso 6.698 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytą garantinį terminą, dėl draudimo sutarties galiojimo metu netinkamai atlikto statinio projektavimo, kai draudimo sutartis sudaryta pagal atskirą statinio projektą, arba dėl netinkamo statinio projektavimo, kurio statinio projektai ar jų dalys buvo perduoti užsakovams draudimo sutarties galiojimo laikotarpiu ir kurių projektavimo darbų rangos sutartys buvo pasirašytos po statinio projektuotojo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarties įsigaliojimo dienos, kai draudimo sutartis sudaryta pagal projektavimo įmonės projektavimo darbų mastą per metus.

Minimali draudimo suma, apdraudžiant draudėjo civilinę atsakomybę dėl vieno statinio projekto, turi būti ne mažesnė kaip 150000 litų. Minimali draudimo suma, draudžiant pagal projektavimo įmonės projektavimo darbų mastą per metus, turi būti ne mažesnė kaip 1 000 000 litų.⁴²

Sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės už pacientams padarytą žalą privalomojo draudimo objektas – draudėjo civilinė atsakomybė už žalą, padarytą nukentėjusiam trečiajam asmeniui, kuri atsirado draudimo sutarties

⁴⁰ Pagrindinių tyrėjų ir biomedicininų tyrimų užsakovų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės. Lietuvos respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 745, 2000 m gruodžio 20 d.

⁴¹ Rangovo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės. Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos nutarimas Nr. N-234. 2003 m birželio 16 d.

⁴² Statinio projektuotojo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės. Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos nutarimas Nr. N-242. 2003 m birželio 25 d.

galiojimo metu ir per vienerius metus nuo draudimo sutarties galiojimo pabaigos dėl draudimo sutarties galiojimo metu padarytų neteisėtų draudėjo ir/ar draudėjo darbuotojų veiksmų, teikiant asmens sveikatos priežiūros paslaugas, kurių sąvoka atitinka išdėstytąją Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.725 straipsnyje.⁴³

CK 6.725 straipsnis. Asmens sveikatos priežiūros paslaugų sutartis

1. Asmens sveikatos priežiūros paslaugų sutartimi savo profesinės ar verslo veiklos dėka turintis teisę teikti sveikatos priežiūros paslaugas asmuo (sveikatos priežiūros paslaugų teikėjas) įsipareigoja teikti kitai šaliai (pacientui) sutartyje numatytas sveikatos priežiūros paslaugas, o pacientas įsipareigoja sumokėti sveikatos priežiūros paslaugų teikėjui sutartą kainą. Jeigu asmens sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos ne sutartį sudariusiam, o trečiajam asmeniui, tai pacientu pripažįstamas trečiasis asmuo (faktinis asmens sveikatos priežiūros paslaugų gavėjas). Šiuo atveju sutartį sudaręs asmuo yra užsakovas.

2. Šio straipsnio 1 dalyje vartojama sąvoka „asmens sveikatos priežiūros paslaugos“ yra veikla, įskaitant tyrimus ir su asmeniu tiesiogiai susijusius patarimus, kuria stengiamasi asmenį išgydyti, apsaugoti nuo susirgimo ar įvertinti jo sveikatos būklę. Ši sąvoka taip pat apima paciento slaugą ir su ja susijusią priežiūrą bei tiesioginį paciento materialinį aprūpinimą, kuris yra reikalingas asmens sveikatos priežiūros veiklai vykdyti, išskyrus farmacinę veiklą.

3. Šio skirsnio taisyklės netaikomos: veiklai, kuria siekiama nustatyti asmens sveikatos būklę arba suteikti sveikatos priežiūrą asmeniui, kuriam teikiantysis tokią priežiūrą atstovauja nagrinėjant teisme ginčus ar vykdant pareigas, kad atstovaujamas asmuo gautų draudimo išmokas ar socialines pašalpas; taip pat veiklai, kuria siekiama nustatyti kieno nors gabumus ar tinkamumą mokytis, sveikatos tinkamumą dirbti ar atlikti tam tikrą konkretų darbą; teismo medicinos ekspertizei. Šio skirsnio taisyklės taip pat netaikomos asmens sveikatos priežiūros paslaugoms, kurių išlaidos pagal įstatymus yra apmokamos (kompensuojamos) iš privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto, valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšų.⁴⁴

Minimali draudimo suma yra 50 000 litų vienai sveikatos priežiūros įstaigai kiekvienam draudimui įvykiui.

⁴³ Sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės už pacientams padarytą žalą privalomojo draudimo taisyklės. Lietuvos respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. V-6. 2005 m sausio 6 d.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. liepos 18d. įstatymu Nr. VIII-1864, įsigaliojo nuo 2001 m. liepos 1 d. 6.725 straipsnis.

Trumpai peržvelgę šiuos įstatymus pastebėsime, kad turime kelis esminius punktus, kada draudimo įmonė privalo dengti asmens sukeltą žalą:

1. Tai turi būti draudiminis įvykis.
2. Įvykis turi įvykti ir žala atsirasti draudimo laikotarpiu.

Privalomojo transporto priemonių savininkų civilinės atsakomybės draudimo taisyklėse matome, kad draudimo laikotarpis ir draudimo sutarties galiojimas yra tapatūs. T.y. beveik visada beveik tiksliai galėsime nustatyti įvykio laiką, vietą ir žalą, kurią sukėlė įvykis, įvykio aplinkybes ir t.t. ir nustatyti ar tai įvykio draudimo sutarties galiojimo metu (draudimo laikotarpiu).

Visai kitaip yra su profesinės civilinės atsakomybės draudimu. Profesinės civilinės atsakomybės atveju asmens kaltus veiksmus (netinkamą profesinės veiklos vykdymą) ir žalą, atsiradusią dėl šių veiksmų, paprastai skiria laiko tarpas ir kartais tai gali būti gana ilgas laiko tarpas. Pastebėsime, kad civilinės profesinės atsakomybės draudimo sutartyse nurodomas jos galiojimo terminas, pavyzdžiui, sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės už pacientams padarytą žalą taisyklėse sakoma: draudėjo civilinė atsakomybė už žalą, padarytą nukentėjusiam trečiajam asmeniui, kuri atsirado draudimo sutarties galiojimo metu ir per vienerius metus nuo draudimo sutarties galiojimo pabaigos dėl draudimo sutarties galiojimo metu padarytų neteisėtų draudėjo ir/ar draudėjo darbuotojų veiksmų, teikiant asmens sveikatos priežiūros paslaugas, kurių sąvoka atitinka išdėstytąją Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.725 straipsnyje.⁴⁵ Tai yra nukentėjęs asmuo pareikšti reikalavimą dėl draudimo išmokos turi teisę vienerius metus nuo draudimo sutarties galiojimo pabaigos dėl draudimo sutarties galiojimo metu padarytų neteisėtų draudėjo ir/ar draudėjo darbuotojų veiksmų. Tačiau šis klausimas apie profesinės civilinės atsakomybės draudimo galiojimo terminus ir draudiminio įvykio apibrėžimo kriterijus yra itin platus ir plačiai diskutuojamas. Pripažįstama, kad profesinės civilinės atsakomybės draudimo atveju draudiminis įvykis beveik visuomet apibrėžiamas naudojant pareikšto reikalavimo kriterijų⁴⁶, taip yra todėl, kad įvykio metu nėra pasekmių, o pasekmės atsiranda tik vėliau, todėl nukentėjęs asmuo gali pareikšti reikalavimus atlyginti atsiradusią žalą jau pasibaigus draudimo sutarties galiojimui. Pareikšto reikalavimo kriterijaus įtvirtinimo profesinės

⁴⁵ Sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės už pacientams padarytą žalą privalomojo draudimo taisyklės. Lietuvos respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. V-6. 2005 m. sausio 6 d.

⁴⁶ Bennet C. Dictionary of insurance. London: Ritman, 1997 m. p. 64, Tomas Kontautas, Draudiminio įvykio apibrėžimas profesinės civilinės atsakomybės draudimo sutartyse, Teisė 2004 (52), psl. 2.
<http://www.dbr.lt/uploads/draud%20ivykis.pdf> žiūrėta 2009 m. kovo 24 d.

civilinės atsakomybės draudimo sutartyje analizei svarbu suprasti vieną iš kertinių draudimo teisės kategorijų – draudimo laikotarpį. Draudimo sutarties galiojimo terminas ir draudimo laikotarpis nėra tapatūs. Taikant pareikšto reikalavimo kriterijų, draudimo sutartyse dažniausiai numatomas retroaktyvus laikotarpis (*retroactive cover*) – laiko tarpas iki draudimo sutarties sudarymo ar įsigaliojimo. Draudimo apsauga tokiu atveju galios tik pareikšto reikalavimo dėl šiuo laikotarpiu atliktų kaltų neteisėtų veiksmų atžvilgiu. Kita pareikšto reikalavimo kriterijaus taikymo ypatybė yra ta, kad draudimo apsauga gali būti suteikiama ir tam tikrą laikotarpį po draudimo sutarties galiojimo termino pabaigos – per vadinamąjį išplėstinį pranešimo laikotarpį (*extended reporting period, discovery period*). Tokiu atveju draudiminiu įvykiu bus laikomas ne tik draudimo sutarties galiojimo metu pareikštas reikalavimas, bet ir reikalavimas, pateiktas išplėstinio pranešimo laikotarpiu.⁴⁷

Tuo tarpu transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimas, galioja tik draudimo sutarties galiojimo metu, t.y. dengiama žala atsiradusi draudiminių įvykių eigoje, kurie įvyksta draudimo sutarties galiojimo metu.

Atkreiptinas dėmesys, kad profesinės civilinės atsakomybės draudimo sutartyse žalos atlyginimo sumos neskaidomos į turtinės ar neturtinės žalos atlyginimo dalis. Tuo tarpu transporto priemonių civilinės atsakomybės draudimas nuo 2004 m. gegužės 1 d. atlyginamos draudiminio įvykio žalos dydį paskirsto ir atskirai išskiria, kad:

1) iki 2009 m. gruodžio 10 d. – 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 1 000 eurų dėl neturtinės žalos) ir 100 000 eurų dėl žalos turtui;

2) nuo 2009 m. gruodžio 11 d. iki 2012 m. birželio 10 d. – 2 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 2 500 eurų dėl neturtinės žalos) ir 500 000 eurų dėl žalos turtui;

3) nuo 2012 m. birželio 11 d. – 5 000 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 5 000 eurų dėl neturtinės žalos) ir 1 000 000 eurų dėl žalos turtui.⁴⁸

Išvados:

* Privalomos civilinės atsakomybės, priklausomai nuo rūšies, minimali dengiama žala yra 100 000 litų.

* Profesinės civilinės atsakomybės draudimo žalos atlyginimas ribojamas

⁴⁷ Tomas Kontautas, Draudiminio įvykio apibrėžimas profesinės civilinės atsakomybės draudimo sutartyse, *Teisė* 2004 (52), psl. 5. <http://www.dbr.lt/uploads/draud%20ivykis.pdf> žiūrėta 2009 m. kovo 24 d.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo nauja redakcija. 2007 m. gegužės 17 d. Nr. X-1137. 11 str. 1 dalis.

* Iš visų privalomų civilinės atsakomybės rūšių tik transporto priemonių savininkų draudime, nuo 2004 m. gegužės 1 d. randame neturtinės žalos dydžio išskyrimą iš bendro draudimo dydžio, o tai reiškia, kad kituose mūsų apžvelgtose draudimo rušyse ir turtinė ir neturtinė žala bus dengiama iš bendros draudimo išmokai skirtos sumos.

3.2. Draudimo išmoka dėl neturtinės žalos: teorinės ir praktinės problemos

Įvykus draudimui įvykiui, t.y. asmeniui, kuris apdraudęs civilinę atsakomybę padaro žalos įvykyje, kuris tenkina draudiminio įvykio sąlygas yra du asmenys, kuriems kyla pareiga atlyginti padarytą žalą – žalą padaręs asmuo (draudėjas) ir draudikas. Žalą padaręs asmuo turi atlyginti žalą, kiek jos nepadengia draudimo atlyginimas (draudimo išmoka), taip pat tais atvejais, kai draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką neatsiranda, pavyzdžiui, kai žalą sukėlęs veiksmas nėra draudiminis įvykis arba yra padaryta tokia žala, kurios neapima civilinės atsakomybės draudimo sutartis. Taigi nors pareigą atlyginti padarytą žalą turi du asmenys – žalą padaręs asmuo ir draudikas, tačiau šios minėtų asmenų pareigos atsiradimo pagrindai ir apimtis yra skirtingi. Žalą padariusio asmens pareiga atlyginti padarytą žalą kyla delikto pagrindu, t. y. jį ir nukentėjusį sieja deliktinė prievolė. Žalą padariusiam asmeniui, kaip deliktinės prievolės subjektui, taikomi deliktinės civilinės atsakomybės principai. Pavyzdžiui, pagal CK 6.254 straipsnio 2 dalį žalą padariusiam asmeniui taikomas visiško nuostolių atlyginimo principas (CK 6.251 straipsnis). Taigi, jeigu padarytos žalos visiškai nepadengia nukentėjusiajam išmokėta draudimo išmoka, likusią žalos dalį privalo atlyginti žalą padaręs, t. y. atsakingas už žalą asmuo (CK 6.263 straipsnio 2 dalis). Sprendžiant, kokią žalą privalo atlyginti ją padaręs asmuo, taip pat vadovaujamesi deliktinės civilinės atsakomybės taisyklėmis (CK 6.249–6.250 straipsniai).

Draudiko pareiga atlyginti žalą kyla visiškai kitu pagrindu – iš draudimo sutarties. Tai reiškia, kad draudiko pareigos apimtis nustatoma ne pagal deliktinės civilinės atsakomybės taisykles, o pagal teisės normas, reglamentuojančias draudimo santykius, ir pagal pačią draudimo sutartį. Būtent draudimo sutartinius santykius reglamentuojančios teisės normos ir pati draudimo sutartis nustato, kokią žalą ir kokia apimtimi atlygina draudikas (CK 6.254 straipsnio 1 dalis, 6.1018

straipsnis). Bendra taisyklė yra ta, kad draudikui visiškai nuostolių atlyginimo principas netaikomas. Jo pareiga atlyginti žalą gali būti ribojama tiek konkrečiu žalos dydžiu, tiek ir žalos rūšimi. Tai reiškia, kad draudiko pareiga atlyginti ne tik turtinę, bet ir neturtinę žalą gali atsirasti tik tada, kai tokia jo pareiga numatyta įstatyme ar draudimo sutartyje.⁴⁹

Taigi matome teismo nuomone, kad draudiko pareiga nekyla mokėti draudimo išmoką už neturtinę žalą, jei tai nenumatyta įstatyme ar draudimo sutartyje. Iš čia visiškai logiškai seka teismo kita sprendimo dalis:

Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas nustatė draudiko pareigą atlyginti dalį neturtinės žalos (ne daugiau kaip 500 eurų) tik nuo 2004 m. gegužės 1 d. Iki šios datos galiojusi šio Įstatymo redakcija draudiko pareigos atlyginti neturtinę žalą nenumatė. Šis įstatymo pakeitimas būtent ir patvirtina, kad iki 2004 m. gegužės 1 d. įstatymai nenumatė draudiko pareigos atlyginti neturtinę žalą.

Pagal CK 6.250 straipsnį ir 6.263 straipsnio 2 dalį pareiga atlyginti neturtinę žalą atsiranda tik įstatymo numatytais atvejais. Nagrinėjamoje byloje neturtinė žala padaryta nusikaltimu. Dėl to CK 6.250 straipsnio 2 dalies pagrindu atsiranda pareiga atlyginti neturtinę žalą. Tačiau ši pareiga pagal CK 6.250 straipsnio 2 dalį atsiranda žalą padariusiam asmeniui, t. y. atsakovui J. R. Kadangi neturtinė žala turi būti atlyginama tik įstatymo nustatytais atvejais, tai, kai nėra įstatymo, numatančio tokią draudiko pareigą, draudikas negali būti laikomas asmeniu, atsakingu ir už neturtinę žalą. Pirmosios instancijos teismas teisingai pritaikė CK 6.250 straipsnį ir neturtinę žalą priteisė tik iš J. R. Pažymėtina, kad avarijos dieną, t. y. 2003 m. liepos 19 d. galiojęs Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas nenumatė draudiko pareigos atlyginti neturtinę žalą. Kaip minėta, tokia draudiko pareiga buvo nustatyta tik nuo 2004 m. gegužės 1 d. Tačiau minėto Įstatymo 11 straipsnio pataisa, padaryta 2004 m. kovo 27 d. įstatymu, nesant specialios nuorodos įstatyme, neturi grįžtamosios galios (CK 1.7 straipsnio 2 dalis). Nesant įstatyme nustatytos draudiko pareigos atlyginti tiek turtinę, tiek neturtinę asmeniui padarytą žalą, Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatyme vartojama sąvoka „žala asmeniui“ reiškia tik turtinę žalą, kuri atsiranda sužalojus asmens sveikatą ar atėmus jam gyvybę. Pažymėtina, kad CK skiria turtinę žalą,

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis. Civilinė byla Nr. 3K-3-174/2005. 2005 m. kovo 9 d.

padarytą asmeniui, ir asmeniui padarytą neturtinę žalą, nes šias dvi žalos rūšis reglamentuoja atskiri kodekso straipsniai (CK 6.249, 6.250 straipsniai).⁵⁰ Neturtinė žala priteista atlyginti tik atsakovui J.R., nors jis buvo apdraudęs savo, kaip transporto priemonės valdytojo civilinę atsakomybę.

Kitoje byloje Kauno apygardos teismas 2006 m. birželio 27 d. sprendimu ieškinį atsakovo UADB „Ergo Lietuva“ atžvilgiu patenkino iš dalies, tai yra priteisė ieškovei 9 500 Lt neturtinės žalos atlyginimą ir 3 453,68 Lt turtingos žalos atlyginimą, o ieškinį atsakovo I. M. atžvilgiu atmetė. Teismas teigė, kad atsakovų sudarytoje minėtoje draudimo sutartyje nebuvo nurodytos atlygintinos žalos asmeniui rūšys, todėl sprendė, kad draudikas privalo atlyginti abiejų rūšių – tiek turtingos, tiek neturtinę žalą, padarytą ieškovei, o šios žalos dydis ribojamas maksimalia sutartyje nustatyta draudimo asmeniui išmokos suma – 1 725 400 Lt. Teismas atmetė atsakovo argumentus dėl 500 EUR dydžio privalomojo draudimo sumos neturtinės žalos asmeniui padarymo atveju, nes, teismo teigimu, minėta 2004 m. balandžio 29 d. tarp atsakovų sudaryta draudimo sutartis atitiko įstatymų nuostatas draudimo sumų dydžio apimtimi, ji galiojo draudiminio įvykio atsiradimo bei žalos padarymo metu. Teismas nurodė, kad atsakovų sudarytoje civilinės atsakomybės draudimo sutartyje draudimo išmokų suma nėra ribojama 500 EUR suma, todėl už atsakovo I. M. veiksmais padarytą žalą neviršijant sutartyje numatytų sumų yra atsakingas draudikas atsakovas UADB „Ergo Lietuva“. Nustatytai ir įrodytai žalai viršijus draudimo sutartyje nustatytą sumą, toje dalyje atsako atsakovas I. M. Dėl to teismas sprendė, kad nagrinėjamu atveju atsakovams negali būti taikomas solidariosios atsakomybės principas.

Spręsdamas dėl neturtinės žalos atlyginimo dydžio, teismas konstatavo, kad ieškovė, įrodinėdama, kokią žalą jos sveikatai padarė atsakovo veiksmai, pateikė išrašus iš medicininių dokumentų (b. l. 7, 8, 107), tačiau nepateikė rašytinių įrodymų apie savo sveikatos būklę iki autoįvykio, todėl teismas negali vertinti ieškovės motyvų, kad susirgimas išemine širdies liga bei krūtinės angina sietinas su sūnaus netektimi. Teismas nurodė, kad dėl sūnaus netekties ieškovė patyrė CK 6.250 straipsnio pirmojoje dalyje nurodytus išgyvenimus, nes nors sūnus buvo pilnametis, tačiau savo šeimos sukūręs nebuvo, gyveno kartu su ieškove, tarp jų buvo glaudūs ryšiai. Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgė į tai, kad autoįvykis įvyko dėl I. M. neatsargumo, kurį teismas vertino kaip didelį

⁵⁰ Ten pat.

neatsargumą. Atsižvelgdamas į tai, kad atsakovas UADB „Ergo Lietuva“ dalį neturtinės žalos atlygino, teismas priteisė ieškovei dar 9 500 Lt neturtinės žalos atlyginimo (CK 6.250 str. 2 d., 6.254 str. 1 d.). Šią sumą teismas priteisė tik iš atsakovo UADB „Ergo Lietuva“ ir atmetė ieškinį dėl neturtinės žalos atlyginimo atsakovo I. M. atžvilgiu, nes, kaip minėta, ši suma neviršija draudimo sutartyje nustatytos draudimo asmeniui sumos (CK 6.254 str. 2 d.). T.y. teismas priteisė neturtinę žalą iš draudimo įmonės nežiūrint į tai kad draudiko pareigos atlyginti ne tik turtinę, bet ir neturtinę žalą nebuvo numatyta įstatyme ar draudimo sutartyje.

Tačiau tai visai suprantamas ir logiškas sprendimas, nes nenurodant draudimo sutartyje skirtingos žalos atlyginimo ribų, o nustatant tik žalos ribą asmeniui 30000 litų⁵¹, turime kad asmeniui sukeltą žalą tai kaip turtinę, taip ir neturtinę žalą. Žala – tai nukentėjusiojo turtiniai ar kitokie praradimai, dėl kurių nukenčia jo turtinė padėtis arba padaromas neigiamas poveikis neturtiniams interesams (žmogaus sveikatai, gyvybei, garbei, orumui ir t.t.). Žala gali būti turtinė, kai nukenčia asmens turtiniai interesai, ir neturtinė, kai nukenčia asmens neturtiniai interesai. (CK 6.250 str.)⁵²

2001 m. birželio 14 d. Lietuvos Respublikos transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatyme nustatyti transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sistemos funkcionavimo teisiniai pagrindai ir principai. Šios draudimo sistemos esmė yra ta, kad, esant apdraustai atsakingo už žalos padarymą asmens civilinei atsakomybei, nukentėjusysis įgyja teisę reikšti tiesioginį ieškinį draudikui. Civilinės atsakomybės draudimo atveju draudimo išmokos mokėjimo sąlyga yra draudėjo pareigos atlyginti žalą (nuostolius) atsiradimas. Civilinės atsakomybės santykiuose atsakingas už padarytą žalą asmuo (draudėjas) yra skolininkas, o nukentėjęs – kreditorius, turintis teisę reikalauti žalos (nuostolių) atlyginimo. Kadangi kreditorius turi teisę reikšti tiesioginį ieškinį draudikui, o nedraudiminio įvykio atveju arba kai draudimo išmokos nepakanka žalai (nuostoliui) atlyginti – ir žalą padariusiam asmeniui, tai užtikrinamas visiško žalos atlyginimo principo įgyvendinimas. Šiuo klausimu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika yra suformuota ir vienoda (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus

⁵¹ Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 2001-06-30, Nr. 56-1977

⁵² Prof. Valentinas Mikelėnas, Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso Komentarai šeštoji knyga prievolių teisė, Justitia Vilnius 2003, p. 342.

teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 12 d. nutartis Nr. 3K-3-367/2004; 2005 m. kovo 9 d. nutartis Nr. 3K-3-174/2005; 2005 m. spalio 17 d. nutartis Nr. 3K-3-482/2005).

Draudiko pareigą nukentėjusiam autoavarijos metu asmeniui atlyginti žalą (nuostolius) nustato tokios rūšies draudimo santykius reglamentuojančios teisės normos ir atitinkamos rūšies draudimo taisyklės. Įstatymo 3 straipsnio 1 dalies redakcijoje, galiojusioje atsakovams sudarant draudimo sutartį, buvo nustatyta, kas pagal šį įstatymą laikoma draudimo objektu. Tai – transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinė atsakomybė už autoavarijos metu padarytą žalą. Įstatymo 1 straipsnio 2 dalyje buvo įtvirtinta bendroji nuostata, kad draudikas atlygina žalą asmeniui ir turtui. Įstatymo 2 straipsnio 18 dalyje pateikta autoavarijos metu padarytos žalos asmeniui sąvoka – tai žala trečiojo asmens sveikatai ir (ar) žala, atsiradusi dėl gyvybės atėmimo, padaryta autoavarijos metu, ar atsiradusi kaip autoavarijos pasekmė. Taip pat pažymėta, kad žala asmeniui nustatoma įstatymų nustatyta tvarka. Šiame specialiajame įstatyme žalos asmeniui samprata plačiau nedetalizuota, neatskleista, ar ji apima turtinę ir neturtinę žalą asmeniui rūšis, ar tik vieną jų. To nepadaryta ir 2001 m. rugsėjo 13 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1100 patvirtintose draudimo taisyklėse. Šių specialiųjų teisės aktų nuostatos nukreipia į bendrąsias teisės normas. CK 6.254 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad su civilinės atsakomybės draudimu susijusius santykius reglamentuoja šis kodeksas ir kiti įstatymai, todėl sprendžiant nagrinėjamoje byloje kylančius klausimus, būtina vadovautis Civilinio kodekso nuostatomis. Nuo 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojo 2000 m. Civilinis kodeksas, kurio 6.250 straipsnio 2 dalyje ir 6.283 straipsnio 1 dalyje nustatyta deliktinė atsakomybė už žalą, padarytą sveikatos sužalojimu. Bendrojoje normoje – CK 6.250 straipsnio 2 dalyje – įtvirtinta įstatyminė asmens teisė į neturtinės žalos atlyginimą visais sveikatos sužalojimo atvejais. CK 6.283 straipsnio 1 dalis yra specialioji norma, nustatanti žalą asmeniui, atsirandančios dėl sveikatos sužalojimo, turinį. Prievolė atlyginti nukentėjusiajam sveikatos sužalojimu padarytą žalą reiškia atsakingo už ją asmens pareigą atlyginti visus sužalotojo patirtus nuostolius ir neturtinę žalą. Nuostoliai – piniginė žalos išraiška, apimanti turėtas išlaidas ir negautas pajamas. Neturtinė žala yra žalos asmeniui dalis, atsirandanti kaip sveikatos sužalojimo pasekmė.

Kolegija konstatuoja, kad tais atvejais, kai draudiko įsipareigojamos atlyginti žalos asmeniui rūšis (turtinė, neturtinė) neaptarta transporto priemonės savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartyje,

nekonkretizuota šiuos draudimo santykius reglamentuojančiose teisės normose, draudikas atsako asmeniui už abiejų rūšių žalą – turtinę ir neturtinę. Tokiais atvejais draudiko atsakomybę už nukentėjusiajam padarytą žalą, neatsižvelgiant į jos rūšį, riboja tik draudimo išmokų dydis. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl draudiko atsakomybės ribojimo ne tik dydžiu, bet ir žalos rūšimi nevienoda (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 12 d. nutartis Nr. 3K-3-367/2004; 2005 m. vasario 14 d. nutartis Nr. 3K-3-86/2005; 2005 m. kovo 9 d. nutartis Nr. 3K-3-174/2005; 2005 m. spalio 17 d. nutartis Nr. 3K-3-482/2005; 2005 m. lapkričio 28 d. nutartis Nr. 3K-3-626/2005). Pažymėtina, kad šioje byloje analizuojamos draudimo sutarties sudarymo metu – 2003 m. kovo 22 d. – buvęs transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo teisinis reglamentavimas draudiko atsakomybę leido riboti tik draudimo išmokos dydžiu. Šios draudimo sutarties objektas – deliktinė vairuotojo atsakomybė už žalą, padarytą asmeniui. Teisę gauti draudimo išmoką turi tretysis asmuo, nagrinėjamoje byloje – ieškovė, kuriai buvo padaryta žala, įtvirtinta CK 6.283 straipsnio 1 dalyje. Atsakovų 2003 m. kovo 22 d. sudarytoje draudimo sutartyje nebuvo nurodytos žalos asmeniui rūšys, todėl draudikas privalo atlyginti abiejų rūšių – tiek turtinę, tiek neturtinę – žalą, padarytą ieškovei, kurios dydis ribojamas maksimalia sutartyje nustatyta draudimo asmeniui išmokos suma – 30 000 Lt.⁵³

Pakeitus Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymą ir pradėjus riboti neturtinės žalos išmoką atsirado kita problema. Nauja redakcija apribojo neturtinės žalos atlyginimą:

- 1) iki 2009 m. gruodžio 10 d. – 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 1 000 eurų dėl neturtinės žalos) ir 100 000 eurų dėl žalos turtui;
- 2) nuo 2009 m. gruodžio 11 d. iki 2012 m. birželio 10 d. – 2 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 2 500 eurų dėl neturtinės žalos) ir 500 000 eurų dėl žalos turtui;
- 3) nuo 2012 m. birželio 11 d. – 5 000 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 5 000 eurų dėl neturtinės žalos) ir 1 000 000 eurų dėl žalos turtui.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegijos nutartis. Civilinė byla Nr. 3K-7-115/2006, 2006 m. balandžio 11 d.

2. Vienu eismo įvykiu laikomas įvykis, įvykęs dėl tos pačios priežasties, nepaisant to, kad dėl tokio eismo įvykio gali būti pareikštos kelių nukentėjusių trečiųjų asmenų pretenzijos.⁵⁴

Kaip jau minėjome civilinės atsakomybės draudimas – tai iš esmės ne vieno asmens, o mažiausiai dviejų nukentėjusio (nukentėjusių gali būti ir ne vienas) ir žalą padariusio asmenų apsaugą, iš vienos pusės tam kad padėtų maksimaliai pilnai atlyginti nukentėjusio asmens patirtus nuostolius, iš kitos pusės apsagotų nuo didelių, nepakeliamų išmokų žalą padariusį asmenį. Tai yra pagrindinė civilinės atsakomybės draudimo funkcija, be kurios civilinės atsakomybės draudimas praranda savo prasmę.

Atkreipsime dėmesį, kad neturtinės žalos dydžiai, kurie priteisiami teismais dėl sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo bylose yra ganėtinai dideli. Žr. lentelę priedą Nr. 1.

Pastebėsime, kad priteisiamos nemažos sumos, kurios dar didesnės gyvybės atėmimo bylose. Todėl labai svarbu draudžiant civilinę atsakomybę, ypač srityse, kur sveikatos sužalojimas ar net gyvybės atėmimas labai tikėtinas. Šiuo požiūriu itin aktualus transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomasis draudimas ir sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės už pacientams padarytą žalą privalomasis draudimas. Ir jei sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės už pacientams padarytą žalą privalomojo draudimo atveju turime, kad draudimas atlygina pacientui bendru atveju žalą, priklausomai nuo žalos, minimalią draudimo sumą, kuri nurodyta įstatyme yra 50 000 litų vienai sveikatos priežiūros įstaigai kiekvienam draudimui įvykiui neišskiriant ir neribojant neturtinės žalos. T.y. priklausomai nuo padarytos žalos, o iš teismų praktikos matome kad ji gali būti pakankamai didelė, draudimo kompanijos žalą iki 50 000 litų padengs pilnai, jei suma viršys 50 000 litų, tai iš dalies. Aišku jei gydymo įstaiga sudarys sutartį dėl didesnės draudimo sumos vienam draudimui įvykiui tai bus dengiama pilnai didesnė suma.

Tačiau, jei pažvelgsime į transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymą, matysime, kad neturtinė žala, kaip jau minėjome ribojama įstatymo:

⁵⁴ Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo nauja redakcija. 2007 m. gegužės 17 d. Nr. X-1137. 11 str. 1, 2 dalys.

- 1) iki 2009 m. gruodžio 10 d. – 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 1 000 eurų dėl neturtinės žalos) ir 100 000 eurų dėl žalos turtui;
- 2) nuo 2009 m. gruodžio 11 d. iki 2012 m. birželio 10 d. – 2 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 2 500 eurų dėl neturtinės žalos) ir 500 000 eurų dėl žalos turtui;
- 3) nuo 2012 m. birželio 11 d. – 5 000 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 5 000 eurų dėl neturtinės žalos) ir 1 000 000 eurų dėl žalos turtui.

Vienam eismo įvykiui, kur vienas eismo įvykis laikomas įvykiu, įvykęs dėl tos pačios priežasties, nepaisant to, kad dėl tokio eismo įvykio gali būti pareikštos kelių nukentėjusių trečiųjų asmenų pretenzijos.⁵⁵

Pastebėsime, kad toks įstatyminis reguliavimas kelia didelių problemų. Šiuolaikinėje visuomenėje neįmanoma be transporto priemonių ir tai savaime suprantama ir neginčytina, todėl itin svarbu apsaugoti, kaip transporto priemonių vairuotojus, taip ir asmenis kurie gali nukentėti. Nustačius, kad neturtinė žala yra visiškai įmanomas teisių gynimo būdas ir sveikatos sužalojimo, bei gyvybės atėmimo bylose priteisiamas didelėmis sumomis, o transporto eismo įvykiuose žmonės dažnai sužalojami ir kartais žūna, o didesnėse avarijose tai gali atsitikti ne vienam asmeniui, o keliems asmenims neturtinė žala tokiu atveju tikrai bus pakankamai didelė, o įstatyme nustatyta suma, tokia kaip 1000 eurų ar net nuo 2012 metų birželio 11 d. 5 000 eurų palyginus gali būti itin nepakankama padengti net nedideliai žalos daliai. Paanalizavus situaciją, pamatysime, kad visiškai įmanoma situacija, kai turtinė žala nebus tokia didelė ar palyginus net maža, o neturtinė žala ją gali viršyti kelis dešimtis kartų. Sakykim, nesuvaldęs automobilio slidžiam kelyje asmuo, išlėkęs iš važiuojamosios dalies, partrenkia žmogų stovintį stotelėje ir jį sunkiai sužaloja, tai gali būti net ne vienas žmogus, o keli. Visiškai gyvenimiška situacija. Kokia gi turtinė žala? Matyt, kad tai, ką galėsime paskaičiuoti, bet neturtinė žala šiuo atveju tikrai bus ir ji gali būti, atsižvelgiant į teismų praktiką, tikrai ne maža. Nesuvaldė automobilio pagyvenęs, senyvo amžiaus žmogus, kurio pajamos - tai senatvės pensija. Kas gi atlygins didelę neturtinę žalą, kurios draudimo dengiamą dalį - 1000 eurų, mes padalinsime visiems nukentėjusiems? T.y. matome, kad šiuo atveju turime aiškia situaciją, kurioje asmuo, apsidraudęs civilinę atsakomybę, visiškai neapsaugotas, taip pat, kaip ir neapsaugotas kitas - nukentėjęs asmuo ar asmenys. Iš čia galime padaryti aiškia

⁵⁵ Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo nauja redakcija. 2007 m. gegužės 17 d. Nr. X-1137. 11 str. 1, 2 dalys.

išvadą - transporto priemonių valdytojų privalomas civilinės atsakomybės draudimas įstatymiškai sureguliuotas taip, kad dabar neturtinės žalos atveju visiškai neapsaugo nei nukentėjusių asmenų nei apdrausto asmens, t.y. toks civilinio draudimo įstatyminis reguliavimas panaikina esmines civilinio draudimo funkcijas, t.y. neapsaugo apsidraudusio asmens nuo didelių tikėtinų nuostolių. Iš kitos pusės negarantuoja nukentėjusiam asmeniui (asmenims) padengti patirtą žalą, jei žalą sukėlęs asmuo neturi pakankamai lėšų žalos padengimui. Šiuo atveju turime, kad neturtinės žalos atžvilgiu vargu ar galime pasakyti, kad transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimas pakankamai gerai pateisina draudimo prasmę.

Tai aktualus klausimas ir jau galime rasti kelis teismų kreipimusis į Lietuvos Konstitucinį Teismą su tokiu prašymu:

Nr. 55

Prašymas (Nr. 7/2009) gautas: 2009 m. vasario 3 d. Bylos nr.: 8/2009

Prašymą pateikė: Marijampolės rajono apylinkės teismas

Bylą rengiantis teisėjas (-ai): R.Ruškytė

Dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalies, kurioje nustatyta, kad transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio, nepaisant to, kiek yra nukentėjusių trečiųjų asmenų, yra 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo) bei 100 000 eurų dėl žalos turtui, ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nustatytas maksimalus 500 eurų neturtinės žalos dydis, atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Nr. 4

Prašymas (Nr. 37/2006) gautas: 2006 m. rugpjūčio 1 d. Bylos nr.: 36/06

Prašymą pateikė: Vilniaus apygardos teismas

Bylą rengiantis teisėjas (-ai): R.Ruškytė

Dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalies, kurioje nustatyta, kad transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio, nepaisant to, kiek yra nukentėjusių trečiųjų asmenų, yra 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 500

eurų dėl neturtinės žalos padarymo) bei 100 000 eurų dėl žalos turtui, ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nustatytas maksimalus 500 eurų neturtinės žalos dydis, atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.⁵⁶

Spręsdamas tarp šalių kilusį ginčą, šioje byloje teismas turi taikyti Lietuvos Respublikos Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymą. Ieškovo teigimu, nurodyto įstatymo 11 straipsnio 1 dalies nuostata, jog Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio, nepaisant to, kiek yra nukentėjusių trečiųjų asmenų, yra 50 0000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo) bei 100 000 eurų dėl žalos turtui, yra prieštaraujanti LR Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai.

Konstitucinis Teismas 1996-02-28 nutarime konstatavo, kad Konstitucijoje įtvirtintas visų asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principas yra vienas pagrindinių konstitucinių principų.

Pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2005/14/EB 10 skirsnio įtvirtintas nuostatas, svarbus nukentėjusių asmenų apsaugos elementas yra valstybių narių pareiga užtikrinti, kad draudimas padengtų bent tam tikras mažiausias sumas. Direktyvoje 84/5/EEB numatytos mažiausios sumos turėtų būti ne tik peržiūrėtos, atsižvelgiant į infliaciją, bet ir realiai padidintos, siekiant pagerinti nukentėjusių asmenų apsaugą. Mažiausia suma, skirta atlyginti žalą asmeniui, turėtų būti apskaičiuota taip, kad būtų visiškai ir sąžiningai atlyginta visiems nukentėjusiems asmenims. Mažiausia atlyginama suma, sudaranti 1000000 EUR kiekvienam nukentėjusiam asmeniui arba 5000000 EUR kiekvienam reikalavimui atlyginti žalą (įvykiui), nepriklausomai nuo nukentėjusių asmenų skaičiaus, yra pagrįsta ir pakankama. Atkreiptinas dėmesys, jog direktyvos 10 skirsnis įpareigoja valstybes nares padidinti ne mažiau kaip per pusę nurodytas sumas.⁵⁷

Direktyva nenurodo, kad žala skaidoma į turtinę ir neturtinę, t.y. ten nurodyta mažiausia atlygintina suma kiekvienam nukentėjusiam 1 000 000 EUR. Žala neskirstoma, todėl ši suma dengtų žalą asmeniui, t.y. ir turtinę ir neturtinę, patirtą įvykio metu. Lietuvoje neturtinės žalos įstatymo ribojimas yra žalingas ir

⁵⁶ <http://www.lrkt.lt/Prasymai.html>, žiūrėta 2009 m. kovo 25 d.

⁵⁷ http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/am/549/549004/549004lt.pdf, žiūrėta 2009 m. kovo 25 d.

turėtų būti keičiamas. Teismai nurodė ir daugiau argumentų, kodėl tai turėtų būti keičiama.

Atsižvelgiant į tai, kad civilinio proceso tikslai – ginti asmenų, kurių materialinės teisės ar įstatymų saugomi interesai pažeisti ar ginčijami, interesus, tinkamai taikyti įstatymus teismui nagrinėjant civilines bylas, priimant sprendimus (CPK 2 str.), maksimalaus draudimo išmokos dydžio, t.y. 500 EUR, nustatymas, atlyginant neturtinę žalą, neleidžia teismui tinkamai vykdyti civilinio proceso tikslų. Nagrinėjamojoje byloje Lietuvos Respublikos Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 11 straipsnio 1 dalies nuostata, nesuteikia teismui teisės užtikrinti, kad visų byloje dalyvaujančių asmenų atžvilgiu būtų tinkamai pritaikyti įstatymai, o tai leidžia daryti išvadą, kad Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo normos plačiau gina draudimo bendrovių teises ir interesus, nei nukentėjusių asmenų. Neturtinės žalos dydžio ribojimas 500 EUR dydžio suma reikštų, jog asmenų, nukentėjusių autoįvykio metu, teisės ir interesai įstatymo yra ginami mažesne apimtimi, nei draudimo bendrovių. Taigi, įstatymas nesuteikia asmeniui, apdraudusiam savo civilinę atsakomybę, tinkamos draudiminės apsaugos.

Konstitucinis teismas 2004-12-13 nutarime konstatavo, kad Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas, be kitų reikalavimų, suponuoja ir tai, kad turi būti užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės, kad Konstitucija turi aukščiausią teisinę galią ir kad visi teisės aktai turi atitikti Konstituciją. Neatsiejami teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas. Teisinio saugumo principas - vienas iš esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų, reiškiantis valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti teisinių santykių subjektų teises, taip pat įgytas teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius. Neužtikrinus teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo nebūtų užtikrintas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise.

Nukentėjęs asmuo, negaudamas realaus žalos atlyginimo, yra diskriminuojamas, o įstatymas, įtvirtindamas maksimalias neturtinės žalos atlyginimo ribas, suteikia galimybę draudikui išvengti asmeniui padarytos neturtinės žalos atlyginimo. Tokiu būdu, draudimo bendrovės yra išskirtinėje padėtyje lyginant ne tik su nukentėjusiais autoįvykiuose, bet ir apsidraudusiais asmenimis, o privalomojo civilinės atsakomybės draudimo institutas, esant tokiam

teisiniam reguliavimui, praranda prasmę, nes negali pateisinti ne tik nukentėjusių asmenų, bet ir apsidraudusių asmenų lūkesčių, susijusių su draudimine apsauga. Asmuo, sudarydamas civilinės atsakomybės draudimo sutartį, pagrįstai tikisi, kad įvykus draudiminiam įvykiui, jis neliks vienas prieš vieną su nukentėjusiuoju asmeniu, t.y. padarytą žalą (tame tarpe ir neturtinę) atlygins draudikas.

Todėl visiškai nepagrįstas yra atsakovo teiginys, jog įvykus teismo įvykiui, dėl kurio reikia atlyginti žalą, galima kalbėti tik apie fizinių asmenų lygybę prieš įstatymą - tik šiems asmenims tiesiogiai kyla pareiga atlyginti žalą. Tokie teiginiai neatitinka privalomojo civilinės atsakomybės instituto teisinio reguliavimo tikslų, pažeidžia konstitucinius asmens lūkesčius dėl teisės adekvatumo ir žalos atlyginimo proporcingumo padarytam pažeidimui bei prieštarauja įstatyme įtvirtintiems teisingumo ir protingumo principams.

Atkreiptinas dėmesys, jog LR Konstitucija draudžia ir "negatyvią", ir "pozityvią" diskriminaciją, kai tuo tarpu Lietuvos Respublikos Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 11 str. 1 d., nustatanti maksimalų neturtinės žalos dydį, įtvirtina pozityvią diskriminaciją, t.y. privilegijų teikimą draudimo bendrovėms. Pagal LR Konstitucijos 29 str. 1 d., įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys yra lygūs. Šis principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą ir be jokių išlygų reikalauja, kad tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys įstatymui būtų lygūs bei šalies teisėje būtų įtvirtintos pagrindinės teisės ir pareigos kiekvienam asmeniui lygiai su kitais, be jokių išimčių. Maksimalios draudimo išmokos, atlyginant neturtinę žalą, sumos (500 EUR) nustatymas nesiderina su konstituciniais teisinės valstybės ir teisingumo principais, kuriais yra grindžiama ir pati Konstitucija, ir visa Lietuvos teisės sistema.

Atkreiptinas dėmesys, kad LR Civilinio kodekso 6.250 str. visiškai neriboja atlygintinos neturtinės žalos dydžio.

Teismo nuomone, teisės aktuose privalu paisyti protingumo ir teisingumo reikalavimų, todėl darytina išvada, kad Lietuvos Respublikos Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 11 straipsnio 1 dalis, nustatanti maksimalų neturtinės žalos dydį, yra ribojanti nukentėjusių bei apsidraudusių asmenų teises ir suteikianti privilegijas draudikui, kas yra kliūtimi vykdyti teisingumą. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad asmenų lygybės principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus,

ir juos taikant. Todėl yra pagrindo manyti, kad Lietuvos Respublikos Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 11 straipsnio 1 dalies nuostata, įtvirtinanti "fiksiuotą" maksimalų 500 eurų neturtinės žalos dydį, prieštarauja LR Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai ir konstituciniam teisinės valstybės principui.

Konstitucinio Teismo įstatymo 69 str. 4 d. nustatyta, kad ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti. Tačiau Konstituciniam Teismui atsisakius nagrinėti šį teismo prašymą, nebūtų pašalintos teismui kilusios abejonės dėl nurodyto įstatymo konstitucingumo. Nepašalinus abejonų dėl byloje taikytino nurodyto įstatymo konstitucingumo ir pritaikius nurodytą įstatymą, sprendžiant bylą gali būti pažeistos ieškovų teisės. Be to, įstatymo nuostata, dėl kurios atitikimo LR Konstitucijai kyla abejonės, tiesiogiai gali turėtų neigiamų pasekmių ir kitiems Lietuvos Respublikos Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo reguliuojamiems teisiniams santykiams, o būtent 11 straipsnio 3 daliai, pagal kurią už žalą, padarytą kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje, draudikas moka išmoką pagal tos valstybės teisės aktuose nustatytas draudimo sumas arba pagal šio straipsnio 1 dalyje nurodytas draudimo sumas, jei šios draudimo sumos yra didesnės. Taigi minėto įstatymo 11 straipsnio 1 dalies ydingumas persikelia ir į kitas šio įstatymo nuostatas, nes asmenys vėl gi bus diskriminuojami. Todėl šios aplinkybės tik sustiprina nurodyto klausimo aktualumą.⁵⁸

Tačiau atsižvelgiant į draudimo esmę, matysime, nežiūrint į įtikinamus argumentus, kad draudimo įstatymas neturėtų riboti neturtinės žalos išmokos dydžio, teoriškai matome, kad yra argumentų, kurie yra visiškai priešingi, t.y. nenusistovėjusi turtinės žalos priteisimo praktika daro sudėtingą tokios žalos tikimybės ir išmokos sumos dydžio paskaičiavimą, be ko draudimo sutarčių sudarymas neįmanomas, t.y. neįmanoma drausti to ko neįmanoma paskaičiuoti. Todėl teismų praktikoje turėtų nusistovėti aiškios neturtinės žalos priteisiamų dydžių ribos, tam kad draudikai galėtų nustatyti draudžiamų išmokų dydžių ribas ir paskaičiuoti adekvačią draudimo įmokos sumą, nes tik tuo atveju bus sukurtas pakankamas draudimo rinkos pajėgumas. Be to susiduriame dar su moralinės rizikos problema, t.y. nukentėjęs asmuo linkęs ne tik pervertinti savo neturtinę žalą, bet neretai ir tiesiog pasinaudoti padėtimi, tam kad prisiteisti neturtinės žalos

⁵⁸ Vilniaus apygardos teismo prašymas LR Konstituciniam Teismui Nr. 1B-37/2006. 2006 m. liepos 11 d.

išmoką, net ir tuo atveju kai tos žalos jis nepatyrė. Tai reiškia, kad net ir didinant draudimo išmokas dėl neturtinės žalos reikia numatyti, kad piktnaudžiavimo šiuo aspektu gali būti nemažai ir numatyti mechanizmus, kurie apsaugotu draudimo kompanijas nuo tokių nukentėjusių asmenų veiksmų.

4. Darbo išvados

* Neturtinės žalos reikalavimas - tai vienas iš efektyvių neturtinės teisės gynimo būdų, be kurio, nukentėjusiam asmeniui atlyginti jo patirtą fizinį skausmą, dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, dvasinį sukrėtimą, emocinę depresiją, pažeminimą, reputacijos pablogėjimą, bendravimo galimybių sumažėjimą ir kt. būtų sudėtingas.

* Neturtinė žala - tai ne bauda asmeniui, pažeidusiam teisę ir savo veiksmais sukėlusiam įvyki, o kompensacija nukentėjusiajam, tam kad jis nors iš dalies galėtų greičiau užmiršti įvykio neigiamus padarinius.

* Neturtinę žalą nustato teismas, atsižvelgdamas į visas reikšmingas įvykio aplinkybes, nukentėjusio ir žalą padariusio asmenų elgesį įvykio metu, kaltę ir asmenų turtinę padėtį. Atsižvelgdamas į tai teismas neturtinę žalą gali didinti arba mažinti.

* Tam kad tokią žalą sukėles asmuo, atlikdamas savo profesinę veiklą ar transporto priemonės valdytojas būtų apsaugotas nuo galimų didelių nuostolių ir, iš kitos pusės nukentėjusio asmens poreikiai būtų geriau patenkinami, valstybė įvedė privalomąjį civilinės atsakomybės draudimą, tačiau jo reguliavimas kažkuriais atvejais neduoda norimos apsaugos.

* Draudimo sutartimi siekiama ne tik sumažinti atlygintinos žalos neigiamus padarinius asmeniui, atsakingam už žalą, bet kartu siekiama apsaugoti ir nukentėjusio asmens turtinius interesus. Šiuo atveju nukentėjusiojo interesai yra ginami tuo, kad draudimo sutartis, pareiškus atitinkamą reikalavimą draudiko atžvilgiu, suteikia nukentėjusio asmens turtinių interesų papildomą garantiją, t.y., esant civilinės atsakomybės draudimui, nukentėjusysis įgyja du skolininkus: asmenį, atsakingą už atsiradusią žalą, kurio pareiga atlyginti nuostolius kyla iš delikto, taip pat draudiką (draudimo įmonę), kurio pareiga atlyginti žalą (sumokėti draudimo išmoką) kyla iš sutarties.

* Jei draudimo įmonė, drausdama numato apsaugoti apdraustoją ir nukentėjusio asmens turtinius interesus, ji turi numatyti ir galimą neturtinę žalą, kurią galbūt reikės kompensuoti ir kuri, iš teismų praktikos matyti kartais yra didelė, todėl draudimo sutartyje neturėtų būti skaidoma išmokų suma į turtinę ir neturtinę žalą asmeniui, nes ir turtinė, ir neturtinė žala asmeniui turi būti kompensuojama vienodai, nedarant prioritetų kažkuriai iš jų. Iš kitos pusės teismų praktika, priteisiant neturtinę žalą, turėtų būti vienoda ir nubrėžti aiškias priteisiamų neturtinės žalos dydžių ribas, tam kad, ši žala būtų paskaičiuojama ir prognozuojama. Teismai turėtų derinti tokių sumų priteisimo atvejus, ir atsižvelgiant į įvykius, kurių metu nukentėjęs asmuo galbūt be reikalo reikalauja neturtinės žalos atlyginimo, visiškai jos nepriteisti, tokiu būdu apsaugant draudimo kompanijas nuo išmokų, kurių pagrindas nukentėjusio asmens savanaudiškumas ir nesažiningumas.

* Nustatytos privalomojo civilinio draudimo minimalios sumos Lietuvoje kai kurias atvejais yra nepakankamos, tam kad apdraustoją asmens ir nukentėjusiojo įvykyje asmens interesai būtų reikiamai apsaugoti, nes priteisiamos sumos gerokai viršija numatytas minimalias draudimo sumas, todėl minimalias draudimo sumas reikėtų didinti.

* Nustatytas įstatyminis neturtinės žalos draudimo išmokos dydžio ribojimas ta suma, kuri šiuo metu numatyta LR transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatyme, yra prieštaraujantis draudimo esmei ir LR CK straipsniams, LR Konstitucijai, todėl yra ydingas ir turi būti peržiūrėtas bei keičiamas. Minimali neturtinės žalos draudimo išmokos suma atsižvelgiant į priteisiamus neturtinės žalos dydžius turėtų būti arba žymiai padidinta vienam draudimui įvykiui arba draudimo išmokos dydis turi būti skiriamas padengti bendrai – tiek turtinei, tiek neturtinei žalai, neišskiriant kažkurios iš jų.

Summary

Long ago people recognized non-pecuniary damage, as well as pecuniary losses, which are stemming from physical injuries, death or emotional trauma. All these kinds of damages are hard to estimate and determine though.

Despite the fact that some lawyers argue for abolition of compensation for non-pecuniary damage, this sort of damage still seems to be significant dealing with defence of a plaintiff under this rubric in different European countries. By the means of legal practice of non-pecuniary nature the person could claim damages for physical and emotional suffering, nervousness, grief, anxiety and embarrassment.

However, non-pecuniary damage should not be identified with pecuniary losses. At this point, the apprehension of non-pecuniary damage is supposed to be linked to the compensation instead of fine. In order to clarify this statement, the most important is that the compensation of non-pecuniary damage, first of all, serves as damage rewarding or as a kind of civil remedy and protection. Although, some voices said that pain and suffering awards are hard to estimate due to the fact that the damage valuation of these kinds of losses sometimes we just can not figure out properly.

Nowadays, under legal regulation, courts determine and estimate the value on non-pecuniary damage bearing in mind all significant circumstances. Consequently, courts could change the value on non-pecuniary damage in two ways: lower or higher the compensation for these losses. Moreover, courts always pay attention on how a plaintiff and a defendant were acting at the moment of an accident.

Insurance acts as an instrument of economics which, by the means of little expenses, helps a person to escape high, unexpected losses. For this reason, in case a defendant, for instance, causes harm at work or driving, the tort law provides such measures as compulsory insurance which serves as a measure for protection the defendant from possible losses.

The aim of tort law is to lower a certain extent of undesirable expenses as for a third person as for the whole society. For this purpose, by the means of the agreement with an insurance company, a plaintiff is striving to escape a financial break, especially acting in the area which is considered at a high risk. Therefore, tort law is supposed to cover at least 100000 litas.

Tort law seeks to compensate victims as well as injurers. In this case the person who suffers harm is able to demand the compensation not only from a defendant but from the insurance company as well, if one has made some agreement with it.

At this point it is crucial not to take any priority to the non-pecuniary damage or pecuniary losses (rather the latter one, as we could see from the practice, might be significantly high). On the other hand, in the legal proceedings which awards non-pecuniary damage it is important to stick to the clear system of compensations in order to be able to predict and calculate them in future and avoid the situations with dishonest demandants.

The restrictions of legal regulation for non-pecuniary damage compensation conditioned by LR transports contradicts the essence of insurance basics and Constitution of LR and therefore seems to be faulty and should be reviewed and changed. Moreover, the minimum pay under tort law for the one particular incident should be noticeably increased or the extent of the compensation should cover both pecuniary and non-pecuniary damage.

Neturtinės žalos priteisimos Priedas Nr. 1

Neturtinės žalos dydžiai priteisti sveikatos atėmimo ir sužalojimo bylose Lietuvos Apeliacinio bei Aukščiausiojo teismo⁵⁹

Bylos Nr.	Ieškovo prašoma suma	Teismų priteista suma	Pastabos
Apt 2007 m. kovo 13 d. Nr. 2A-198/2007	100 000 lt	1000 lt	Nesunkus sveikatos sutrikdymas, nustatyta ieškovės kaltė
Apt 2007 m. spalio 22 d. Nr. 2A-461/2007	300 000 lt	130 000 lt	100 proc. darbingumo netekimas, 80-90 proc. kūno paviršiaus nudegimas
Apt 2007 m. rugsėjo 24 d. Nr. 2A-450/2007	110 000 lt	40 000 lt	Sunkus nėsčiosios sveikatos sužalojimas
Apt 2007 m. gruodžio 21 d. Nr. 2A-448/2007	50 000 lt	30 000 lt	60 proc. darbingumo netekimas, didelė ieškovo kaltė
Apt 2007 m. rugsėjo 11 d. Nr. 2A-400/2007	300 000 lt	200 000 lt	80 proc. darbingumo netekimas, stuburo trauma
Apt 2007 m. lapkričio 19 d. Nr. 2A-510/2007	250 000 lt	4500 lt	Hymen nubrozdinimas
Apt 2007 m. balandžio 13 d. Nr. 2A-229/2007	100 000 lt	20 000 lt	20 proc. darbingumo netekimas, matomumas viena akimi – 3-4 proc.
Apt 2006 m. lapkričio 20 d. Nr. 2A-387/2007	900 000 lt	290 000 lt	100 proc. darbingumo netekimas
LAT 2003 m. kovo 26 d. Nr. 3K-3-371/2003	300 000 lt	120 000 lt	Sunkus kūno sužalojimas, visiškas nedarbingumas, estetinė žala
LAT 2003 m. lapkričio 5 d. Nr. 3K-3-1049/2003	20 000 lt	15 000 lt	60 proc. darbingumo netekimas darbe
LAT 2003 m. lapkričio 26 d. Nr. 3K-3-1129/2003	3000 lt	1000 lt	Įkandimas į koją ir galvą. Nukentėjusio neatsargumas
LAT 2004 m. rugsėjo 29 d. Nr. 3K-3-475/2004	60 000 lt	25 000 lt	Pavojinga gyvybei galvos trauma bei skeveldriniai blauzdos kaulų ir žastikaulio lūžiai
LAT 2004 m. rugsėjo 29 d. Nr. 3K-3-494/2004	200 000 lt	2500 lt	60 proc. darbingumo netekimas darbe. Ieškovo neturtinės žalos dydį grindė aplinkybėmis, buvusiomis iki CK įsigaliojimo
LAT 2005 m. rugsėjo 14 d. Nr. 3K-3-399/2005	10 000 lt	10 000 lt	Sunkus sveikatos sutrikdymas
LAT 2005 m. spalio 11 d. Nr. 3K-3-365/2005	60 000 lt	15 000 lt	Kojos lūžiai. Ieškovės didelis neatsargumas.
LAT 2005 m. balandžio 18 d. Nr. 3K-3-255/2005	1 000 000 lt	500 000 lt (po 200 000 lt vaikams, po 50 000 lt tėvams)	Sunkus dviejų naujagimių sveikatos sužalojimas, estetinė žala
LAT 2005 m. gruodžio 5 d. Nr. 3K-3-634/2005	40 000 lt	20 000 lt	III invalidumo grupė. Ieškovo neatsargumas, neprisiseigus saugos diržų
LAT 2006 m. sausio 4 d. Nr. 3K-3-9/2005	30 000 lt	8000 lt	Nesunkus sveikatos sutrikdymas (plėštinės žaizdos, kaulų lūžiai, sumuštas ir nubrozditas kūnas)
LAT 2006 m. spalio 30 d. Nr. 3K-3-540/2006	180 000 lt	50 000 lt	100 proc. Darbingumo netekimas darbe. Ieškovo didelis neatsargumas

⁵⁹ Solveiga Cirtautienė. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas. Justitia, Vilnius 2008.

Šaltiniai ir literatūra

Teisės aktai

Tarptautiniai teisės aktai:

1. 1950 m Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7. Valstybės Žinios 2000, Nr. 96-3016

Europos Sąjungos teisės aktai

1. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma II) pakeitimo projektas // <
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2005-0284+0+DOC+XML+V0//LT> >
2. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2005/14/EB
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/am/549/549004/549004lt.pdf

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.
6. LR pacientų teisių ir žalos atlyginimo įstatymas // 1996 m. spalio 3 d., Nr 1-1562.
7. LR smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas // Valstybės žinios. 2005, Nr. 85-3140.
8. LR transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 46-1498.

9. Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 2001-06-30, Nr. 56-1977
10. Lietuvos Respublikos spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas // Aukščiausiosios tarybos ir vyriausybės žinios. 1990, Nr 7-163
11. Antstolių profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės. Lietuvos respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 957, 2004 m rugpjūčio 12 d
12. Advokatų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1067. 2004 m. rugpjūčio 26 d.
13. Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo nauja redakcija. 2007 m. gegužės 17 d. Nr. X-1137.
14. Audito įmonių civilinės atsakomybės taisyklės. Lietuvos respublikos vyriausybės nutarimas Nr. N-91, 2004 m birželio 22 d.
15. LR Audito Įstatymas. Nauja įstatymo redakcija nuo 2008 m. rugsėjo 1 d.: Nr. X-1676, 2008-07-03, Žin., 2008, Nr. 82-3233 (2008-07-19)
16. Draudimo tarpininkų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės. LR Draudimo priežiūros komisijos nutarimas. Nr N-113. 2004 m. rugsėjo 28 d.
17. Kelionės organizatoriaus prievolių įvykdymo užtikrinimo draudimo taisyklės. Lietuvos respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 756, 2003 m birželio 12 d.
18. Notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės. Lietuvos respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 580, 2003 m gegužės 8 d.
19. Pagrindinių tyrėjų ir biomedicininį tyrimų užsakovų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės. Lietuvos respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 745, 2000 m gruodžio 20 d.
20. Rangovo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės. Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos nutarimas Nr. N-234. 2003 m birželio 16 d.
21. Statinio projektuotojo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės. Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos nutarimas Nr. N-242. 2003 m birželio 25 d.
22. Sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės už pacientams padarytą žalą privalomojo draudimo taisyklės. Lietuvos respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. V-6. 2005 m sausio 6 d.
23. Sveikatos priežiūros įstaigų civilinės atsakomybės už pacientams padarytą žalą privalomojo draudimo taisyklės. Lietuvos respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. V-6. 2005 m sausio 6 d.

Specialioji literatūra

1. Prof. Valentinas Mikelėnas, Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso Komentaras šeštoji knyga prievolių teisė, Justitia Vilnius 2003
2. Solveiga Cirtautienė. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas. Justitia, Vilnius 2008
3. Lekt.dr. Tomas Kontautas. 2008 m. paskaitų draudimo teisė skaidrės.
4. Tomas Kontautas, Civilinės atsakomybės draudimas: Nukentėjusio asmens teisė į draudimo išmoką. Teisė 2003 m (49), <http://www.dbr.lt/straipsniai-ir-publikacijos>
5. Tomas Kontautas, Draudiminio įvykio apibrėžimas profesinės civilinės atsakomybės draudimo sutartyse, Teisė 2004 (52), <http://www.dbr.lt/uploads/draud%20ivykis.pdf>
6. Koziol H., Warzilek A. Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien // The protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. European Center Tort and insurance Law. Vienna: springer, 2005
7. Zimmermann R. The Law of Obligations (Roman Foundations of the civilian Tradition). Wetton: Juta & Co. Ltd., 1990

Teismų praktika

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl Lietuvos respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Vilnius, 2000 m. birželio 30 d.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2003. 2003 m. kovo 26 d.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis. Civilinė byla Nr. 3K-3-90/2008. 2008 vasario 8 d.
4. LAT civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos nutarimas. Civilinė byla Nr. 3K-7-351/2002 2002 m. vasario 7 d.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis. Civilinė byla Nr. 3K-3-174/2005. 2005 m. kovo 9 d.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegijos nutartis. Civilinė byla Nr. 3K-7-115/2006, 2006 m. balandžio 11 d.

7. Vilniaus apygardos teismo prašymas LR Konstituciniam Teismui Nr. 1B-37/2006.
2006 m. liepos 11 d.